

Una ciutat en constant canvi

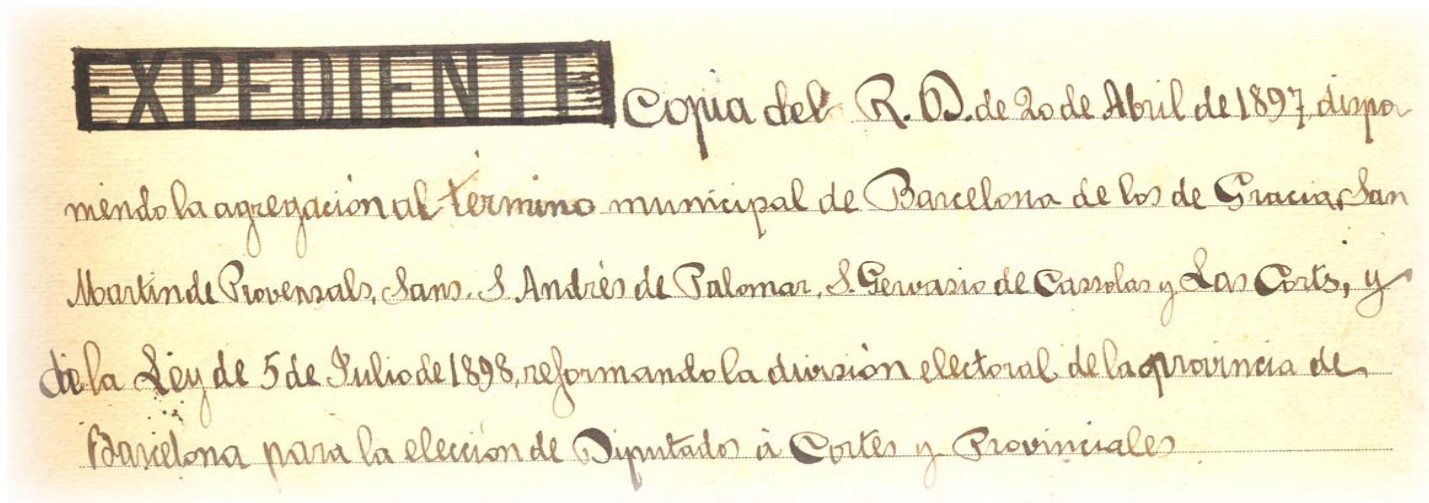
Objectius generals dels materials didàctics

Dossier	Objectiu general	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3
QUAN VIURE NO ERA FÀCIL	Comprendre que la història es construeix mitjançant fonts primàries	Reconèixer que cada document conté informació sobre un fet concret	Aprendre a extreure informació de documents diversos i que sovint aquesta informació no és rellevant	Aprendre a relacionar diverses informacions d'un conjunt de fonts variades i contrastar-les
UN GRAN ESDEVENIMENT: L'EXPOSICIÓ UNIVERSAL DE 1888	Ser conscient que per treballar els documents del passat cal aprendre un sistema de classificació i anàlisi de les fonts	Classificar les fonts primàries de forma autònoma i treure'n informació diversa en funció d'uns criteris d'anàlisi	Aprendre a classificar fonts gràfiques i textuais entenent que cada font pot proporcionar, simultàniament, moltes informacions de naturalesa variada.	Aprendre a relacionar diverses informacions d'un conjunt de fonts variades
MOURE'S PER LA CIUTAT: EL TRAMVIA	Comprendre que el procés històric està subjecte a canvis constants que només poden ser estudiats mitjançant la comparació	Verificar i jerarquitzar els canvis ocorreguts en un espai temporal	Establir comparacions entre l'abans i el després	Aprendre que hi ha elements més resistents al canvi que d'altres, i que en les nostres societats, moltes de les nostres certeses i creences també estan destinades a canviar
UNA CIUTAT EN CONSTANT CANVI	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada		

Contingut del dossier

El creixement urbanístic d'una ciutat sempre ve marcat per unes etapes i unes dates determinades històricament rellevants en les quals es produeixen importants canvis en la seva morfologia. Però una ciutat sempre està en constant canvi, ja sigui a causa de grans o petites modificacions en els seus carrers, places, edificis, zones verdes ...

En aquest sentit, en aquest dossier s'ha cregut convenient fer una selecció d'aquells moments més destacats del creixement de la ciutat de Barcelona, mostrant d'aquesta manera l'evolució de la ciutat comtal que va des de l'enderroc de les seves muralles (1854) fins a la construcció de la zona olímpica l'any 1992.

Objectius del dossier

L'objectiu principal que es pretén assolir amb aquest dossier és que l'alumnat pugui comprendre que l'adquisició i avaluació de la informació de caràcter històric es pot fer a partir dels documents i de les fonts del passat.

Objectiu General

Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals.

▣ Nivell 1

Adquirir informació a partir d'una font històrica determinada.

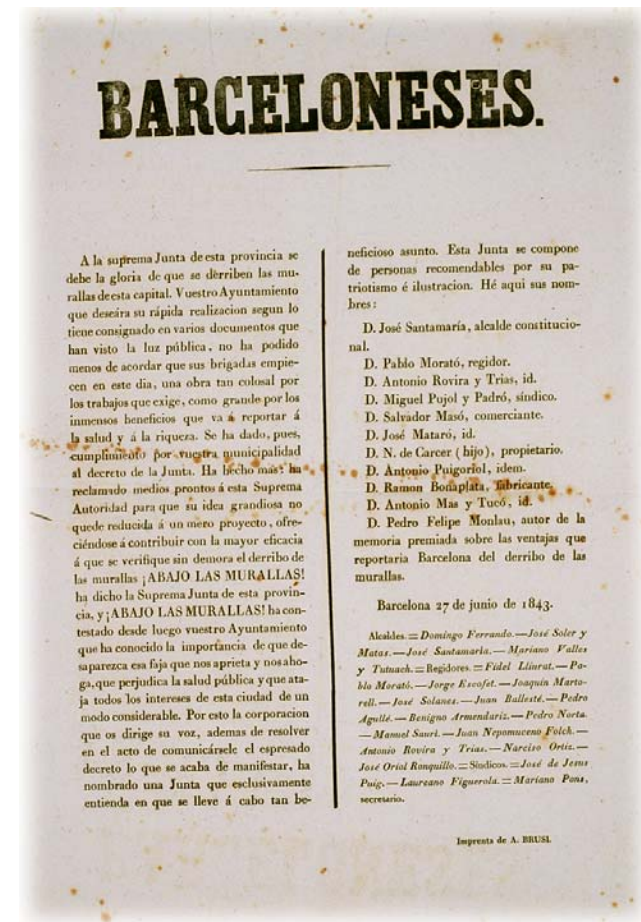

Suggeriments de treball per al professorat

Aquest dossier utilitza una sèrie de documents amb els quals es ressegueixen els **canvis urbanístics que ha patit la ciutat de Barcelona** des de l'enderroc de les muralles fins a la celebració dels Jocs Olímpics de 1992. La idea que s'amaga darrera aquest dossier, mitjançant la utilització de les fonts primàries, és la d'oferir als i les alumnes una visió evolutiva i canviant de la ciutat de Barcelona, a la vegada que es vol donar a conèixer les condicions de vida dels seus habitants a cadascuna de les èpoques.

La documentació cercada a l'**Arxiu Municipal de Barcelona** ens mostra les transformacions constants a les quals va estar sotmesa la ciutat de Barcelona des de mitjans del segle XIX, al llarg del segle XX, i inicis del XXI. S'ha volgut apropar a l'alumnat a aquest desenvolupament urbanístic de la ciutat comtal a partir dels moments que foren claus i decisius per a Barcelona com van ser, concretament: l'enderroc de les muralles, el pla de l'Eixample de Cerdà, les agregacions de Sants, Gràcia, Sant Gervasi, Les Corts, Sant Martí i Sant Andreu, el modernisme, el G.A.T.P.A.C., el problema dels polígons (com Montbau), les barraques i la Barcelona Olímpica.

Al llarg d'aquest dossier es proposen diverses visites en diferents punts de la ciutat de Barcelona, i tenint en compte el complert calendari acadèmic, som conscients que segurament no es podran dur a terme totes elles. Per això, convindria que el professorat fes una lectura prèvia de les activitats descrites en el dossier, per tal de poder fer posteriorment una selecció d'aquelles visites més interessants o més adients en cada cas.

Una manera amena i distreta de començar a tractar el contingut d'aquest dossier és a partir d'una activitat basada en dues metodologies pròpies de la pedagogia activa: *l'aprenentatge per descobriment i l'aprenentatge per assaig i error*, en aquest cas, dues estratègies metodològiques en les quals els i les alumnes prendran el màxim de protagonisme.

Del que es tracta en aquesta **primera activitat** és d'omplir entre tots les caselles del quadre que a continuació es mostra amb la informació i el material que el professor/a faciliti a l'alumnat. El mestre repartirà de manera aleatòria entre els i les alumnes el material (fitxes) que conté la informació necessària per a omplir els buits que hi ha en el requadre¹, i aquests hauran d'esbrinar quina és la informació que encaixa millor en cada una de les caselles. El professor en aquest cas assumirà el rol de guia tot orientant l'alumnat en el cas que hi hagi certes dificultats o dubtes en la realització de l'activitat.

Etapa	Data o època	Informació rellevant	Imatge

¹ La informació i el material que requereix aquesta activitat es troba a l'Annex nº1.

A mesura que es vagi completant el quadre, els nois i noies podran anar discutint, preguntant i argumentant tota la informació que sorgeixi respecte els canvis succeïts a la ciutat de Barcelona. D'aquesta manera serà el mateix alumnat el qui vagi *dibuixant* la línia evolutiva que es vol mostrar en aquest dossier sobre el creixement i desenvolupament de la ciutat.

Finalment, una vegada complert el quadre, i per tant descobertes les principals etapes que evidencien els grans canvis esdevinguts a Barcelona, seria convenient que el professor/a fes una **breu explicació introductòria de cada una de les etapes, referents al desenvolupament urbanístic de la ciutat de Barcelona.**

Abans de començar a treballar amb la documentació extreta de l'**Arxiu Municipal Administratiu**, seria convenient que els i les alumnes elaboresin un senzill **eix cronològic** en el qual s'ubiquessin les principals etapes i dates del creixement de la ciutat, concretament aquelles que es treballaran al llarg del dossier i que acaben de descobrir en l'activitat anterior.

Exemple del primer eix cronològic

1. L'enderroc de les muralles (1843-1854)
2. La necessitat de transformació de Barcelona i el Pla Cerdà (1859-1863)
3. L'agregació dels pobles dels voltants de Barcelona (1897-1921)
4. El Modernisme arriba a la ciutat (1888-1926)
5. El G.A.T.P.A.C. (II República)
6. Les barraques de Barcelona l'any 1957 (anys cinquanta)
7. Els polígons (com les noves cases de Montbau de l'any 1957)
8. La Barcelona Olímpica (1986-1992)

Aquesta primera cronologia és una pauta orientativa per a situar l'alumnat en el temps i l'espai, però convindria que l'anessin completant amb tota aquella informació que es vagi recopilant al llarg del dossier mitjançant la realització de les activitats, així com de les explicacions més teòriques exposades pel professorat.

Així doncs, **al finalitzar el dossier** els i les alumnes obtindran una **cronologia ben documentada de l'evolució de la ciutat de Barcelona** des de l'enderroc de les muralles fins a la construcció de la Vila Olímpica.

Aquesta cronologia final pot ser realitzada utilitzant només informació escrita, o bé afegint-hi imatges i fotografies que completin gràficament la informació (a realitzar segons cregui convenient el professor).

1. L'enderroc de les muralles

A partir de la segona meitat del segle XIX s'inicia una etapa per la ciutat de Barcelona marcada pels canvis urbanístics que comportaren que la ciutat es pogués començar a expandir. Tot i que el 1838 ja hi va hever un intent, sense èxit, d'enderrocar les muralles va ser el 1841 quan es proposa l'inici de l'enderroc a partir de la Ciutadella, i **a l'agost de 1854 quan s'arriba a la seva culminació**, fet que es pot considerar com un dels punts d'inici del creixement de la ciutat. Aproximadament en tres anys van desaparèixer els murs que constrengien Barcelona i es van obrir camí a noves solucions urbanístiques en les quals ja es comptava amb els territoris considerats extramurs en èpoques anteriors.

Les muralles de Barcelona, des de la seva fundació al **segle I a. C.**, havien anat canviant la seva fisonomia. La seva estructura patí diversos canvis al llarg de l'Edat Mitjana (**finals del segle XII, XIII i XIV**) ja que els límits de la ciutat es modificaren i la muralla començà a englobar parts com la del Raval i la de les Drassanes (que anys abans no eren contemplades dins del territori intramurs).

A finals del **segle XV** es generalitza l'arquitectura defensiva amb baluards² arrel de l'evolució de l'armament. Aquest sistema defensiu havia estat decisiu per a la configuració de les noves parts de la muralla (aquests baluards eren de forma pentagonal i la distància entre ells es disposava segons les possibilitats de l'artilleria). A la muralla de Barcelona els primers baluards construïts van ser els del front marítim junt al del portal de Mar i la resta que es van aixecar al llarg del perímetre es van construir el **segle XVII**. Un segle després, sobre els terrenys del barri de la Ribera s'alçà la Ciutadella com a fortificació militar sobre els terrenys del barri de la Ribera.

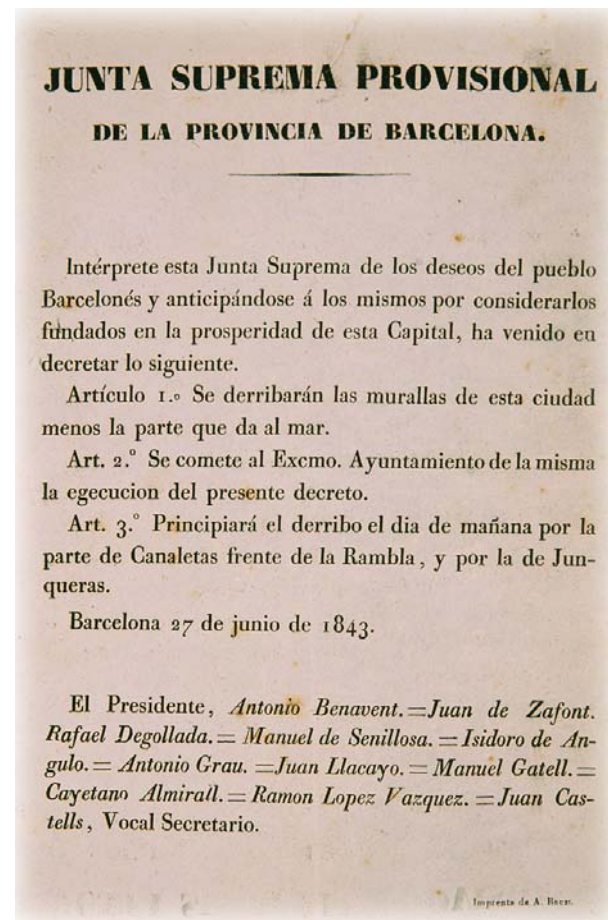
² El baluard consistia en una obra defensiva de forma pentagonal que es projectava més enllà de la muralla. Les seves dimensions eren variables. Habitualment, es col·locaven en els angles de les muralles, però en una muralla llarga es podien disposar diversos baluards. Una base del pentàgon (forma que evitaven espais lliures del foc defensiu) es recolzava contra la muralla, i el vèrtex oposat resultava la màxima projecció exterior. A la part superior del baluard s'ubicaven canons per disparar cap a l'exterior i també cap a qualsevol que s'acostés als murs de la muralla.

Al **segle XIX** les muralles van acabar per convertir-se en un símbol d'allò oposat al desenvolupament de la ciutat. Per enderrocar-les es va crear l'anomenada "**Junta de derribo**" amb els següents integrants: Pablo Morató, Antonio Rovira y Trias, Miquel Pujol y Padró, Salvador Masó, José Mataró, N. De Carcer, Antonio Puigoriol, Ramon Bonaplata, Antonio Mas y Tucó, Pedro Felipe Monlau. Aquest últim, metge i polític, encarregat d'una memòria que va ser premiada el 1840 en el concurs que plantejava els avantatges que aportaria a la ciutat l'enderroc de les muralles, i que exposava la idea de crear un Eixample il·limitat entre el Besòs i el Llobregat.

La Junta parlava dels **grans beneficis que aportaria a la salut de la ciutat** ja que, Barcelona, al llarg del segle XIX era una ciutat industrialitzada amb un increment de població desmesurat. A conseqüència d'això, la producció d'escombraries domèstiques, els residus fecals, els abocaments industrials, així com els fems, degradaven les condicions higièniques i sanitàries de la ciutat.

A més a més, aquesta situació es veia agreujada pel tancament que provocaven les muralles de la ciutat que comportà una situació insostenible ja que aquestes condicions sanitàries van ser una de les principals causes de l'aparició i extensió de nombroses malalties (com el còlera) causants d'una elevada mortalitat a Barcelona.

És per això que l'enderroc de les muralles va ésser propiciat per diversos factors entre els que es trobaven les raons higièniques, urbanístiques, polítiques, laborals i demogràfiques.

La situació necessitava un canvi desitjat per tots els ciutadans, els més desfavorits per la millora de les seves condicions higièniques i per les possibilitats d'invertir i especular dels més afavorits. Per fer realitat l'expansió de la ciutat, s'enderrocà quasi la totalitat de la muralla, només van quedar drets els murs de la Ciutadella i el fragment de Muralla de Mar.

Però la **Ciutadella** encara era un problema que els ciutadans volien esborrar. Calia enderrocar-la, però l'estat militar n'era contrari, i en conseqüència el Municipi utilitzà estratègies de falsejament de dades per fer creure a la reina que la demolició reportaria beneficis econòmics. D'aquesta manera, el 1864 es va emetre un ordre consentint la demolició i el 1868 es va començar amb els treballs d'enderrocament.

Pauta concreta de treball

Per contextualitzar aquesta època val a dir que l'any 1854 es respirava a la ciutat de Barcelona un **ambient de pobresa i misèria** generalitzat que dificultava el dia a dia de les famílies més desafavorides. Per fer front a aquesta situació, a més a més de crear nous llocs de treball durant l'enderroc de les muralles, es va organitzar un moviment caritatiu entre els més rics de la Ciutat Comtal, quedant així oberta el dia 5 d'agost de 1854 la subscripció en la *Depositaria del Excmo. Ayuntamiento* i les *Redaccions dels diaris*, per a oferir un ajut als més necessitats.

Per a saber més sobre aquest tema i descobrir quines eren les personalitats importants i benestants d'aquella època, seria interessant que l'alumnat fes una lectura detinguda del **document nº5**. A partir d'aquesta informació i d'aquest document el professorat podrà realitzar alguna activitat segons els seus interessos.

AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE BARCELONA.	
BARCELONESES:	
Quando una poblacion se encuentra en las criticas circunstancias que estamos atravesando, la miseria llama á las puertas de las familias á quienes su laboriosidad y sus hábitos de economia no siempre consienten hacer ahorros con que atender, en todas ocasiones, á sus necesidades. Afortunadamente la caridad es un sentimiento que han abrigado siempre los vecinos de esta capital, y Dios aumenta los dones del rico cuando los emplea en socorrer al necesitado. Abierta queda, pues, una subscripcion en la Depositaria del Excmo. Ayuntamiento y Redacciones de los periódicos; y esta Corporacion, que tiene el placer de haber recibido las ofrecimientos espontaneos de los Sres. Marqués del Duero, Don José Maria Serra, Sres. Girona, Hermanos Clavé y Compania, se dirige con confianza á todas las personas acomodadas, así á las que permanecen en esta capital como á las que accidentalmente se hayan ausentado, esperando que todas, segun su estado de fortuna, depositarian su obolo en favor de aquellos de sus convecinos que se encuentren menos favorecidos por la suerte.	D. Eduardo Perrote, Ayudantes del marqués } 500 D. Mariano Chaves, } D. Joaquin Aguilera, del Duero.
Barcelona 5 de agosto de 1854. — Pablo Polachs. — Felipe Masferrer. — Juan Roger. — Domingo Ribas. — Juan Nepomuceno Folch. — José Depares. — Jaime Saldó. — Juan Gelabert. — Marqués de la Bircena. — Manuel Cabanellas. — Antonio Rovira y Trias. — José Artigas y Peix. — P. A. de S. E., Manuel Duran y Bas, Secretario.	D. Ignacio Vieta 1000 D. Jaime Saldó 1000 D. José Depares 500 D. Juan Gelabert 300 D. José Artigas y Peix 300 D. Juan Nepomuceno Folch 300 D. Manuel Cabanellas 300 D. Domingo Senespleda 100 D. Juan Roger 100 D. Felipe Masferrer 100 D. José Maria Marqués 2000 D. Pablo Polachs 400 D. Joaquin Castells 100 D. Ramon Negrevernís 100 D. Ramon Malla 100 D. Antonio Brunet 80 D. Antonio Rovira y Trias 500 D. Francisco Batlle 100 D. José Molins 100 D. Manuel Torrens 100 D. José Pich 100 D. José Fontseré 100 D. Manuel Comellas 100 D. José Montero 100 D. Ramon Gasol 100 D. Domingo Ribas 300 D. Pascual Gessa 100 D. Manuel Duran y Bas 100 La Sociedad Industrial Algodonera 1500
Reunidas en sesion en las Casas Consistoriales la Junta Provisional de la Provincia, el Excmo. Ayuntamiento, una Comision de Sres. Conserdantes que habian sido de la Milicia Nacional, y otra de los Sres. Alcaldes de barrio, todos los señores presentes se han suscrito en el acto por las cantidades que á continuacion se expresan:	Esponáaneamente se habia ya suscrito D. José María Serra por. 4000 Señores Girona, Hermanos Clavé y Compania por. 3000
Rs. vs.	
Excmo. Sr. Marqués del Duero 10000 S. E. en nombre de los cuerpos de la guarnicion de esta plaza. 10000	

A mode d'introducció del tema de les muralles de la ciutat de Barcelona hem de fer esment, principalment, als **segles V, XIII, XIV i XVIII**. Aquests segles marcaren l'evolució de la ciutat en les diverses **fases d'emmurallament** amb la seva expansió territorial corresponent. Cal remarcar també el segle XVI ja que fou el 1527 quan es va construir la muralla de mar, tancant el que fins aleshores havia estat una ciutat oberta al mar.

Tenint en compte aquesta informació, seria convenient que l'alumnat fes recerca respecte als diferents moments destacats referents a les muralles de Barcelona. Per això hauran de fer ús de totes aquelles fonts secundàries que els siguin necessàries, així com d'altres instruments informatius com Internet.

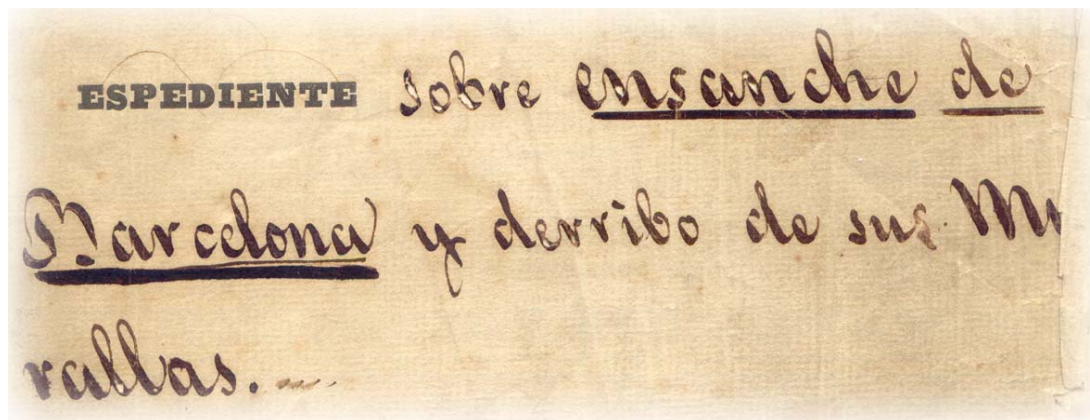
Una vegada trobada la informació, seria interessant que els i les alumnes remarquessin amb una línia sobre un plànol actual de Barcelona les muralles corresponents als segles V, XIII, XV i XVIII. D'aquesta manera l'alumnat podrà observar detalls com: quin era el territori que quedava emmarcat per cada una de les muralles, el creixement d'extramurs de la ciutat esdevingut amb el pas del temps, l'extensió de la ciutat de Barcelona en èpoques diverses, així com la comparació amb la configuració de la ciutat actual. En aquest cas es podrà consultar el **document nº 8** que ajudarà a l'alumnat a realitzar la tasca encomanada.

Amb aquest document també seria adequat intentar ubicar sobre el plànol les següents parts de la ciutat de Barcelona:

- Ronda de la Universitat	- Pla de Palau
- Ronda de Sant Pau	- La Ciutadella
- Ronda de Sant Pere	- Plaça Catalunya
- Paral·lel	- La Rambla
- Passeig Colom	- Via Laietana

Una vegada ubicats tots els punts, es proposaria visitar *in situ* cada un d'ells intentant **descobrir l'existència de restes o marques del pas de la muralla**, així com de les seves **portes** que avui dia han quedat entre nosaltres.

Seria interessant que l'alumnat observés com, tot i que actualment no existeixen les muralles de pedra, si continua essent present una muralla imaginària marcada pel tipus de cases que es troben a banda i banda de les rondes, com és el cas de la Ronda de Sant Pere que delimita formalment el casc antic amb la zona de l'Eixample.

Com a següent activitat a desenvolupar, i tenint en compte els objectius que es pretenen assolir amb la realització d'aquest dossier, s'entregarà a l'alumnat uns **documents (1,2,3 i 4)** a partir dels quals hauran de recopilar el màxim d'informació, fruit de la lectura i avaluació de la informació que aquests contenen, per tal de poder reconstruir una parcel·la del passat de la nostra ciutat.

Per tal de facilitar aquesta adquisició d'informació dels documents lliurats (**documents nº 1,2,3 i 4**), es mostra a continuació un guió d'algunes de les qüestions interessants a tenir en compte, la resposta de les quals es podran trobar en els propis documents:

- ▣ Què és la *Junta de derribo*? (**documents nº1 i 4**), A què es deu el seu nom? Per quin motiu es va crear? Quin va ser el seu lema? (**document nº1**)
- ▣ Quines persones composaven la *Junta de derribo*? (**document nº 1**)
- ▣ Per quin o quins motius es volien enderrocar les muralles que envoltaven la ciutat de Barcelona? (**document nº 1**)
- ▣ Quin dia es va començar l'enderroc? Per quina part de la muralla es va començar l'enderroc? (**document nº2**)
- ▣ Quines van ser les mans encarregades de la demolició de la muralla? (**document nº3**)
- ▣ Es van organitzar d'alguna manera les tasques de l'enderroc? (**document nº3**) Hi havia alguna remuneració per a realitzar aquesta feina? (**document nº 4**)
- ▣ Quines eren les conseqüències i els beneficis que es desprendrien de l'enderroc de les muralles? (**document nº1**)

Com a activitat final d'aquest primer bloc, es proposa que l'alumnat treballi les fonts primàries des d'una altra perspectiva. Posant atenció a la forma del document i al seu contingut, s'hauria d'intentar desxifrar el missatge de la carta³ (**document nº7**), fent així un interessant exercici de cal·ligrafia. Hem de pensar que el document data del 1844, que fou escrita amb ploma, i que la cal·ligrafia és bastant diferent a l'actual. Aquest serà un exercici interessant i amè a realitzar.

³ A l'Annex nº2 es troba la transcripció complerta de la carta.

2. Pla de l'Eixample de Cerdà

La **finalització de les obres de l'enderroc de la muralla** van deixar pas a un període marcat per la intervenció en el teixit urbà de la ciutat. Entre els anys 1844 i 1851 l'Ajuntament demanava la creació d'una retícula que solucionés els problemes de la ciutat, però no va ser fins l'any 1858 quan el govern atorgà el permís per poder **edificar més enllà del perímetre de les antigues muralles**.

L'any 1859 s'anomena una comissió especial per planificar l'Eixample, en la qual es declara guanyador el projecte de Rovira i Trias. Finalment, **el govern acabà imposant el Pla Cerdà**, cosa que despertà una gran polèmica per les discussions sorgides arrel de la incertesa de la propietat dels terrenys (agreujada per diverses contradiccions i conflictes d'interessos dels propietaris) i pels costos d'urbanització de l'Eixample. Aquestes polèmiques es veien alimentades per la incertesa de la possessió dels terrenys resultants després de l'enderroc de les muralles i que eren reclamats per l'Ajuntament. A més a més, també hi havia una batalla respecte el tema del creixement il·limitat de l'Eixample del que estaven a favor tant Cerdà com els propietaris dels terrenys que eren considerats extramurs.

Ildefons Cerdà (1815-1876) havia estat el primer en estudiar una solució per al problema de la Barcelona industrial. L'enginyer, urbanista i arquitecte va saber idear un pla per a la ciutat que es volia expandir, plantejant un model urbanitzador d'acord amb la realitat social del moment.

L'any 1854 el Ministeri encarregà a Cerdà l'estudi per a la realització d'una proposta d'Eixample. Un anys abans ja havia recollit dades sobre les condicions d'habitabilitat, higiene, densitat... que finalment al 1867 recolliria en el seu llibre de *Teoría General de la Urbanización*. Arrel d'adonar-se de les condicions reals de la ciutat, el 1855 presenta al Govern l'avantprojecte de l'Eixample (on s'abarcaven els dos grans problemes d'higiene i circulació).

L'any 1859 presentà el Projecte de Reforma i Eixample (aprovat el 1860 de forma irrevocable des del Govern de Madrid enfront de l'Ajuntament i la ciutat que recolzaven el projecte de Rovira i Trias).

El pla d'aquest any és el que té com a principals característiques les graelles formades en base a carrers paral·lels i perpendiculars al mar traçant blocs quasi iguals. En aquest pla és on es defineixen les principals característiques de l'Eixample:

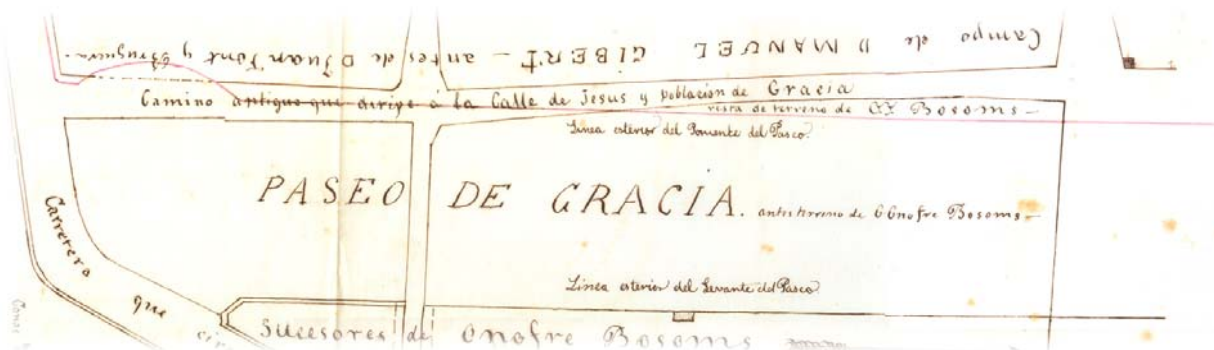
1. Infraestructures de comunicació (vies perpendiculars i diagonals com la Diagonal, Paral·lel, Gran Via i Meridiana)
2. Distribució de serveis com mercats, cementiris, hospitals...
3. Mesures de l'illa prototipus:
 - Xamfrà (113 x 113 metres)
 - Carrer (20, 30 i 50 metres)
4. Estipulació d'una casa tipus:
 - La zona edificada no podia ser de més del 50% de la superfície
 - Planta baixa amb tres pisos (d'una alçada de 16 metres)

Però Ildefons Cerdà es va veure obligat a **reelaborar el pla el 1863 modificant alguns punts** com els que afectaven a la densificació de l'illa. L'ús de la quadrícula es mantenia, però es planificà l'ús dels tres blocs per illa formant una "U" i finalment incorporant el tancament de la illa amb un quart bloc encara que mantenint un pati central. Però, cal dir que l'originalitat del pla rau sobretot en els xamfrans de les cantonades, tot creant d'aquesta manera glorietses octogonals de vint metres de llargada.

També la importància de Cerdà rau en la **invenció del terme urbanisme**. L'origen va venir de la necessitat d'atorgar un nom als elements diversos que estaven en relació constant i que atenyien a l'edificació, al conjunt de principis, doctrines i regles que havien d'aplicar-se per fomentar el desenvolupament per al benefici públic. Cerdà intentava resoldre els problemes sota una visió de conjunt interessant-se per diversos problemes greus de l'època com la higiene, la mobilitat o l'edificació.

En definitiva, l'esquema de Cerdà es basava en els conceptes d'equilibri entre vialitat i habitabilitat. Aquest esquema permetia oferir un traçat amb un dibuix geomètric unitari a la vegada que oferia un caràcter expansiu diferenciant-se de les anteriors formulacions.

Per finalitzar, només aclarir que el pla Cerdà original va patir transformacions (ampliació de la superfície edificable, supressió de l'espai lliure en els patis, variacions en l'alçada dels blocs...) que modificaren el projecte inicial. Tot i això les solucions que l'enginyer aportà com els xamfrans de les illes mantenen el seu esperit inicial.

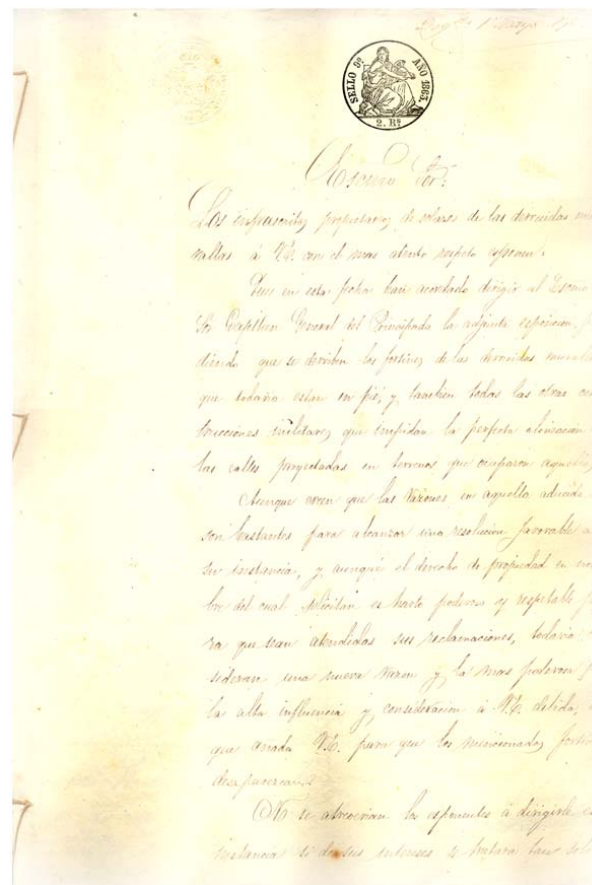
Pauta concreta de treball

La **construcció de l'Eixample de Barcelona i el Pla Cerdà** són dos temes de gran importància en l'estudi del desenvolupament i creixement d'aquesta ciutat. Són molts els llibres, enciclopèdies i publicacions que ens en parlen, però quasi sempre es fa des d'una perspectiva bastant general. Però si volem saber informació més detallada (amb curiositats, anècdotes...), cal **recórrer a les fonts primàries**, les quals ens expliquen de primera mà històries del passat de la nostra ciutat i dels nostres avantpassats.

Així doncs, si el professor creu convenient, es podrà començar a treballar el tema de l'Eixample i el Pla Cerdà des d'aquesta visió més general i de contextualització històrica utilitzant totes aquelles fonts secundàries que siguin necessàries. Una vegada realitzada aquesta tasca introductòria, es passarà a treballar amb documents originals de l'època.

Intentant buscar punts de connexió entre les diferents etapes evolutives de la ciutat de Barcelona, proposem iniciar el tema del Pla Cerdà amb la lectura del **document nº9**, amb el qual podran observar quina relació existia entre l'enderroc de les muralles i la projecció de l'Eixample. Cal saber que l'enderroc de les muralles no va ser immediat, sinó que va ser una feina d'anys i anys, i que per tant es sobreposà a altres canvis esdevinguts a la ciutat de Barcelona.

Aquest document és una **carta datada el 24 d'abril de 1863** en la qual es pot veure com els propietaris de solars on s'ubicaven les muralles derruïdes demanaven que s'enderroquessin els fortins i construccions militars que encara es trobaven en peu i molestaven per a l'alineació i ornament dels nous carrers. D'aquesta manera l'alumnat es podrà donar que les feines de l'enderroc es van allargar més del previst i que això no va facilitar l'execució del Pla Cerdà.

El **Passeig de Gràcia** fou, i continua sent, un dels eixos principals de l'Eixample de Barcelona, en el qual es construïren els primers blocs de cases seguint el model dissenyat per I. Cerdà. Però en el moment de la seva construcció sorgiren algunes **polèmiques referents a la propietarietat dels terrenys** que es trobaven al llindar d'aquest magnífic passeig. Les cessions de terres, les herències familiars, i la pressió per part de l'Ajuntament foren algunes de les qüestions conflictives esdevingudes entorn la construcció de l'Eixample.

Aquesta és una problemàtica que, tot i distar en el temps, la podríem ubicar perfectament als temps actuals. Però, *què era allò que realment preocupava als propietaris d'aquells terrenys?* Per trobar resposta a aquesta pregunta proposem que l'alumnat faci una lectura de dos documents datats del 1862 (**document 10 i 11**). Són dues **cartes escrites per Manuel Gibert**, qui explica com el 1847 li va ser cedida una peça de terra situada a extramurs de la ciutat (al llindar de Passeig de Gràcia) i com arrel d'aquesta cessió se li van plantejar alguns problemes en el moment d'urbanització de l'Eixample, i en concret, del Passeig de Gràcia.

Per tal que l'alumnat faci un bon ús d'aquests documents, convindria que en fessin una primera anàlisi general, tenint en compte qüestions com:

- Tipus de document
- Data del document
- Si el document està manuscrit o mecanografiat
- Llengua en la que ha estat escrit
- Nombre de pàgines del document

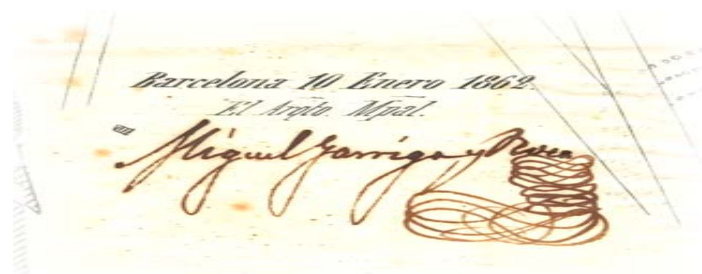
I, posteriorment, una anàlisi més detallada per tal d'extreure el màxim d'informació:

- Qui escriu el document
- A qui va dirigit
- Quin tema es tracta en el document
- Quin problema es planteja
- Què es pot deduir de la informació donada
- Quins nous interrogants se'ns plantegen

Per acabar de completar aquesta activitat seria bo que els i les alumnes fessin ús del **document nº 14**, amb el qual podran establir connexions amb les dues cartes anteriorment treballades (documents 10 i 11). Es tracta d'un **plànol d'un fragment del Passeig de Gràcia** i les seves rodalies, en el qual es poden observar els noms dels propietaris de les terres que, tal i com haurà comprovat l'alumnat, van ser motiu de discussió. A més a més, l'alumnat podrà descobrir alguna informació interessant amagada entre les línies traçades en el plànol com per exemple a qui pertanyia alguns dels terrenys sobre els quals es va urbanitzar el Passeig de Gràcia.

Miquel Garriga i Roca (1808-1888), **arquitecte municipal de Barcelona**, tingué un paper important dins el període que estem tractant. Ell fou l'encarregat de dur a terme una labor topogràfica, de projecció urbana i arquitectònica, i especialment en el referent als **projectes d'Eixample liderats pel treball d'Ildefons Cerdà**.

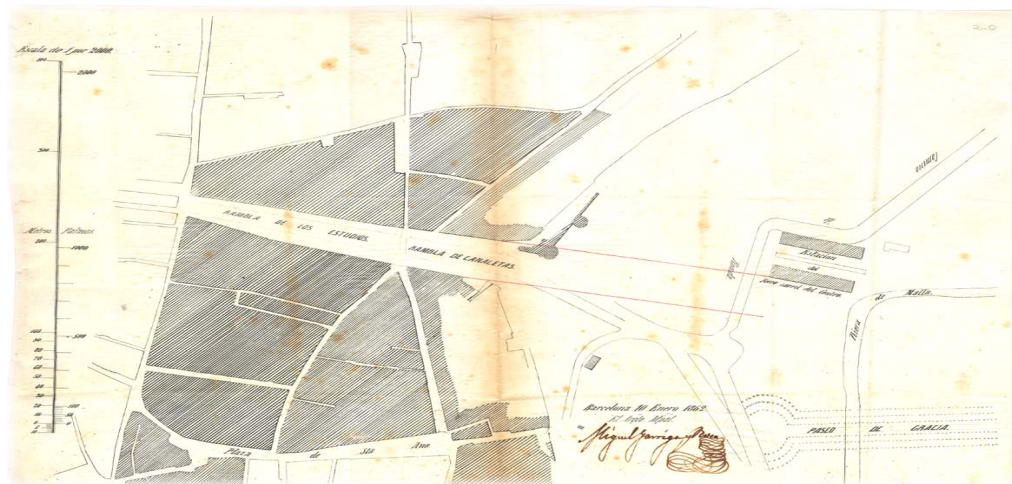
Aquesta relació laboral entre l'arquitecte municipal i Cerdà es pot veure reflectida en un dels documents de l'Arxiu Municipal Administratiu (**document nº12**) que data del 10 de gener de 1862. Concretament es tracta d'una carta de Miquel Garriga i Roca relacionada amb el traçat del projecte d'Ildefons Cerdà, en la qual es citen diferents punts emblemàtics de la ciutat de Barcelona.

A snippet of a handwritten document on aged, yellowed paper. The text is written in dark ink. At the top, it reads "Barcelona 10 Enero 1862." followed by "El Arqto. Miquel." Below this, there is a large, stylized signature that reads "Miquel Garriga y Roca". To the right of the signature, there are several overlapping, circular scribbles or loops of ink.

Com a activitat a realitzar amb aquest document proposem que els i les alumnes en facin una lectura detinguda per contextualitzar i situar la informació donada i que, a més a més, es fixin en els diferents llocs de la ciutat que es citen, com per exemple **La Porta de l'Àngel** i **El Passeig de Gràcia**. A partir d'aquí, la primera feina a realitzar serà la d'intentar relacionar el contingut de la carta amb un plànol que s'adjunta (**document nº13**) firmat pel propi arquitecte (Miquel Garriga i Roca), per després saber localitzar els punts urbans, citats a la carta, en el propi plànol.

Finalment, seria bo que l'alumnat utilitzés el plànol com a font primària per dur a terme una comparació urbanística amb l'actualitat, tasca que requeriria buscar un plànol actual de Barcelona per tal de poder establir semblances i diferències en la configuració de la Barcelona dels segles XIX i XXI.

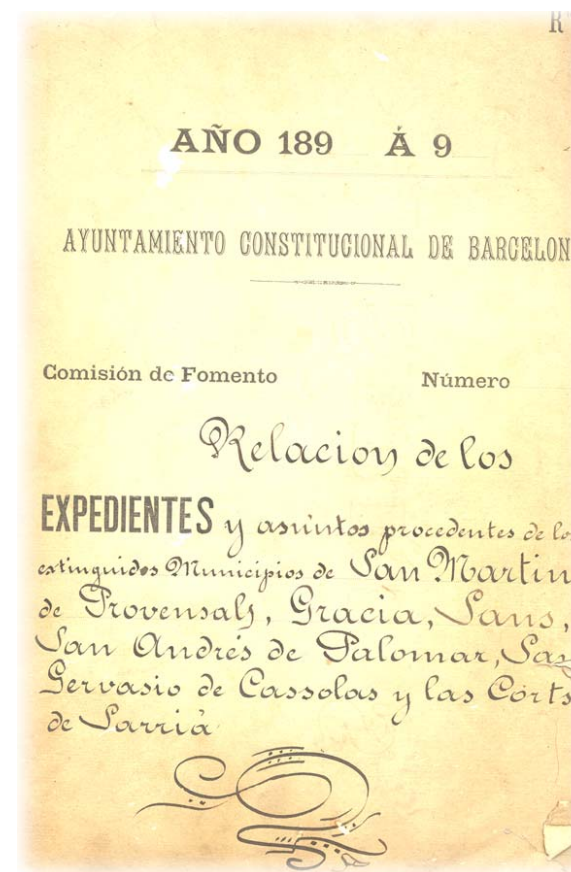
3. L'agregació dels pobles dels voltants de Barcelona

L'any **1869** es va iniciar el complex **procés d'agregació dels municipis del voltant de Barcelona a la capital**. Tot i que era un moment en què existien unes condicions favorables per a l'agregació (la llei de reforma i sanejament de les poblacions, els terrenys després de l'enderroc de la muralla i la llei d'Eixample...) **tant els municipis com el govern de Madrid s'hi oposaven**.

Les raons de la negativa eren diverses. En primer lloc els municipis temien ser absorbits per l'antiga ciutat. A més a més, havien arribat a Barcelona negatives per la por de què la ciutat s'arribés a equiparar a Madrid. Ambdues posicions contràries van anar creant la situació per la qual els expedients no avançaven.

Entre els diversos intents de fusió que no van fructificar trobem el primer l'any 1874 presidit per Rius i Taulet i que va instruir un expedient per aconseguir la fusió, però que finalment el 1979 no s'arribà a realitzar.

Finalment es van començar a acordar les agregacions i l'any 1883 els ajuntaments de Sants i Barcelona van pactar l'agregació dels dos municipis. Va ser l'any **1897** quan s'annexionaren els municipis de **Sants, Gràcia, Sant Gervasi, Les Corts, Sant Martí i Sant Andreu de Palomar**.

Quan al **1921** també s'annexionà **Sarrià**, **Barcelona es convertia en una gran massa de terreny** que anava des del mar a la muntanya i des del riu Besòs al Llobregat. Però encara hi havia problemes com el de la mobilitat entre el que s'havia convertit en el nucli i els pobles annexionats.

Des del 1878, **Àngel Josep Baixeras** estava planificant el projecte de llei per a la "**Reforma Interior de les Grans Poblacions**" demostrant la seva preocupació per a la planificació urbanística de la ciutat per a situar-la al mateix nivell de ciutats com Viena, París o Londres. Finalment, al 1889 presentà una proposta per dotar a Barcelona d'una bona xarxa de comunicacions entre els pobles que conformaven la nova gran ciutat i el nucli de la ciutat vella.

Aquesta proposta tenia previst punts com l'obertura de vies generals (com la de Via Laietana) i la reforma dels vuit districtes de la Ciutat Vella (que ja estava prevista en el pla Cerdà).

Després de les annexions Barcelona estava al nivell de Madrid, fins i tot la població de la ciutat es va triplicar, al 1910 la xifra de ciutadans que era de 587.411, va passar a 1.500.566 al 1930.

Después de felicitarse el Sr. Rius de que fuese el pueblo de Sans el que primero accediese á entrar en negociaciones amistosas para verificar la unificación de Municipios y de dirigir algunas frases de cortesía y exquisita deferencia á este pueblo y á sus comisionados, se ocupó extensamente de la agregación bajo los diversos puntos de vista en que es susceptible tratarla.

Pauta concreta de treball

Tal i com podran observar els i les alumnes en el **document nº 16** el poble de Sants va ser el primer en fer negociacions amb el propòsit d'annexionar-se a la gran capital catalana. Però no va ser l'únic en fer aquesta proposta, i com a conseqüència, **entre el 1883 i el 1921 es van agregar a la capital de la ciutat les poblacions de:**

Població annexionada	Data annexió
Sants	1897
Gràcia	1897
Sant Martí de Provençals	1897
Sant Andreu del Palomar	1897
Sant Gervasi de Cassoles	1897
Les Corts	1897
Horta	1904
Sarrià	1921

Per tal de conèixer com va anar creixent la ciutat de Barcelona a partir de l'agregació de les poblacions que l'envoltaven, es proposa una activitat en la qual l'alumnat utilitzarà tant les **fonts primàries** de l'època com algunes **fonts secundàries** més actuals. Del que es tracta és que, amb l'ajut dels **documents nº 16, 17, 18 i 19**, i un mapa de la Barcelona actual, es facin la idea de com era Barcelona abans de les annexions, i com aquesta ciutat va anar creixent a mesura que les poblacions dels voltants s'annexionaren a la capital. Per això, els i les alumnes hauran de consultar els documents esmentats, així com cercar aquella informació que els faciliti dades del tipus:

- o Poblacions existents a les rodalies de la capital abans de les agregacions
- o Ubicació i dimensions de les poblacions
- o Dates en què es produïren les agregacions de cada una de les poblacions
- o Ordre en el qual es dugueren a terme aquestes annexions
- o ...

Llavors seria interessant que l'alumnat fes un petit esquema que representés, com a mínim, dos moments destacats: l'abans i el després de les agregacions a la ciutat de Barcelona. D'aquesta tasca es podrien deduir, a grans trets, diverses informacions tals com:

- o Dimensions i territori que ocupava la ciutat de Barcelona abans de les agregacions.
- o Dimensions i territori que ocupava Barcelona una vegada annexionades totes les poblacions de les rodalies.
- o Nombre d'habitants de la ciutat comtal abans del 1897.
- o Nombre d'habitants de Barcelona cap el 1921.
- o Densitat de població de la ciutat abans i després de les annexions.
- o Conseqüències urbanístiques esdevingudes a partir de l'agregació de les diverses poblacions.
- o

Per què es van annexionar aquestes poblacions a la ciutat de Barcelona? En aquell temps, tal i com deia **un article de la Llei**, les poblacions que sobrepassessin una determinada xifra d'habitants, i que es trobessin a una certa distància de la Ciutat Comtal, tenien l'obligatorietat d'annexionar-se a la capital. Amb referència a aquest tema, els i les alumnes hauran de cercar les respostes de les preguntes següents en els documents entregats anteriorment.

- A quin article de la Llei ens referim?
- Quina era aquesta xifra d'habitants?
- Quina era la distància que permetia agregar-se a la gran ciutat?
- Les poblacions de Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sants, Sant Andreu del Palomar, Sant Gervasi de Cassoles i Les Corts complien aquests requisits?

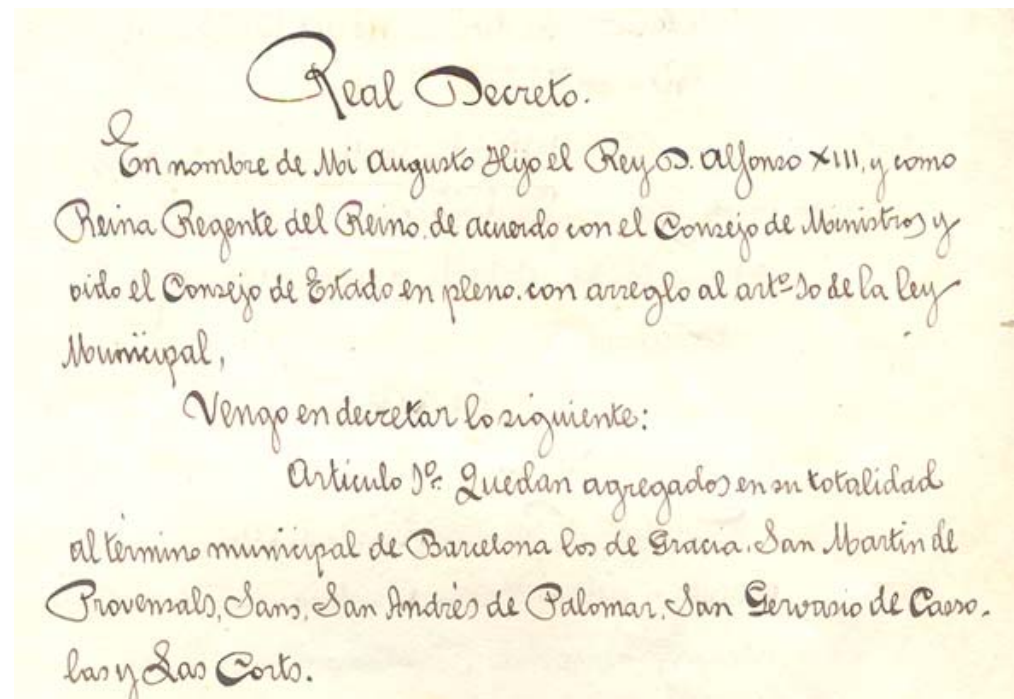
Mentre es negociaven les agregacions de les poblacions, la gent del poble i les autoritats ja parlaven dels **avantatges** que podrien esdevenir com a conseqüència de l'agregació i les **pors** que tenien els ciutadans. Dit això, l'alumnat haurà de fer ús de la imaginació i tenir la capacitat de retrocedir en el temps. Imaginant-se que és un veí o veïna de la població de Sants, abans de la seva annexió, haurà de pensar quins avantatges i quins inconvenients podrien sorgir en el moment d'agregar-se a la capital (es recomana fer una pluja d'idees en petits grups i després elaborar una llista final entre tots).

Per a realitzar aquesta tasca, convindria que els i les alumnes abans fessin un petit estudi de la situació econòmica, social, urbanística, política i social de la població de Sants i de la ciutat de Barcelona de finals del segle XIX, informació que els ajudaria a contextualitzar la situació de l'època. Una vegada han pensat i discutit els aspectes positius i negatius que podrien esdevenir fruit de l'annexió, serà el moment d'utilitzar les fonts primàries per conèixer la realitat d'aquella època. Amb la lectura del **document nº16** l'alumnat podrà esbrinar quins foren realment alguns dels avantatges i inconvenients que sorgiren a conseqüència de l'annexió de Sants a la capital catalana.

Per acabar aquesta activitat, el professorat podria proposar fer un **estudi comparatiu** de la ciutat de Barcelona de principis de segle XX, moment en què ja estaven annexionades totes les poblacions que avui dia s'han convertit en diferents barris de la ciutat, i la Barcelona actual.

Els criteris que l'alumnat hauria de seguir per a dur a terme aquesta comparació podrien ser els ítems treballats al llarg d'aquesta activitat, com per exemple el nombre d'habitants, la densitat de població, l'expansió territorial, les dimensions de la ciutat, etc.

No hi ha dubte que en aquesta comparativa els i les alumnes hauran d'afegir altres ítems que facilitin la projecció evolutiva i de canvis esdevinguts a Barcelona al llarg de gairebé un segle. Finalment, se'ls demanarà que elaborin un informe que recopili tota aquella informació interessant que han treballat en aquesta activitat.

4. El Modernisme arriba a la ciutat

El Modernisme es considera un **moviment cultural** que es va produir arreu d'**Europa** entre les **acaballes del segle XIX** i els **inicis del segle XX**.

A Barcelona s'inscriu en un moment de favorables circumstàncies per a la ciutat ja que, com hem vist als punts anteriors, s'havia desfet el cinturó de les muralles medievals i s'havia iniciat un període d'expansió urbanística amb el Pla Cerdà.

La ciutat vivia un moment en què la indústria, particularment la tèxtil, gaudia de gran potencial i la ciutat era habitada per una minoritària però poderosa classe social. La **burgèsia**, amb un gran poder econòmic, es van convertir en els **mecenes d'una sèrie d'encàrrecs arquitectònics i decoratius** amb el desig d'acostar-se a les tendències imperants a Europa.

Tot i que el modernisme trobà camins a totes les manifestacions artístiques (arts decoratives, escultura, pintura i arquitectura), la reafirmació social d'aquesta classe i el seu poder econòmic es van veure reflectides sobretot a l'arquitectura com als habitatges, a les fàbriques, a les cooperatives agrícoles, als ateneus o als mercats.

Els ciutadans cultes de Catalunya, i especialment els de Barcelona, s'inserten dins els ideals d'un moviment cultural com era el del moviment de la Renaixença (de marcat nacionalisme polític). Malgrat estar sota aquest moviment cultural, el **modernisme** va ser el que va portar a una recerca de **noves formes i expressions** que afectà a totes les manifestacions de l'art i el pensament, però va ser en l'arquitectura on es mostraren amb plenitud les característiques del moviment:

- Predomini de la corba
- Dinamisme de les formes
- Asimetria
- Ús de motius vegetals i naturals

A més, el **modernisme català va promoure la renovació de les tècniques tradicionals de construcció i decoració**, la combinació de materials considerats tradicionals (maó, ceràmica, forja, mosaics, vidrieres, marqueteria, ...) juntament amb la utilització de nous materials (ferro i elements prefabricats), tot reivindicant les feines artesanals.

Cal destacar que en el camp de l'arquitectura, personalitats com la de **Gaudí, Domènech i Montaner o Puig i Cadafalch** es van dedicar a definir un estil on predominava la llibertat de creació i de noves formes.

Com sabem, la cronologia de les diferents estils artístics són difícils de concretar, però el modernisme el podríem situar convencionalment des de l'Exposició de Barcelona de 1888 fins a la mort de Gaudí, considerat aquest una de les màximes figures representatives del modernisme.

ANTONI GAUDI

Antoni Gaudí va néixer el 25 de juny de 1852 i va fer els estudis de batxillerat a les Escoles Pies de Reus, traslladant-se posteriorment a Barcelona. A la ciutat és on obté el **títol d'arquitecte el 1878**, on desenvoluparà la seva vida professional i on ha deixat una part fonamental de la seva obra.

La seva biografia està lligada a personalitats de prestigi de l'època com la família Güell per als qui va projectar diversos treballs. A part de l'**àmbit civil**, Gaudí també centrà moltes de les seves obres en l'**àmbit religiós**. A continuació es numeren les obres de Gaudí per tal que l'alumnat se n'adoni de l'important volum d'obres de la seva autoria:

Barcelona: Bellesguard (1901), Casa Calvet (1900), Casa Batlló(1904), Casa Vicens (1888), Col·legi Santa Teresa (1889), La Pedrera (1910), Pavellons Güell, Palau Güell, Park Güell (1914), Sagrada Família, Tanca Finca Miralles.

La Pobla de Lillet: Xalet del Catllaràs, Jardins Artigas

Mataró: Cooperativa obrera

Montserrat:1r misteri de Glòria del Rosari Monumental

Santa Coloma de Cervelló: Colònia Güell

Garraf (Sitges): Cellers Garraf

Casa Botines (Lleó), El Capricho (Comillas), Palau Episcopal (Astorga)

Les que es presenten a continuació, podran ser utilitzades per realitzar alguna activitat o visita segons cregui convenient el propi professorat.

Torre del Bellesguard: Gaudí s'encarregà d'erigir-la al peu de la serra de Collserola, al mateix lloc que hi havia un antic castell erigit per Martí l'Humà, últim rei de la dinastia catalana.

Calvet: El projecte va ser encarregat per la família de fabricants tèxtils Calvet i és la primera casa de veïns de Gaudí.

Casa Batlló: Joseph Batlló i Casanovas, industrial tèxtil, va encarregar a Gaudí la renovació total de l'immoble.

Casa Vicens: La decoració de la façana estava enrajolada ja que va ser projectat a una rica família propietària d'una fabrica de ceràmica.

Sagrada Família: El projecte va ser preparat per l'arquitecte seguint els desitjos de Mòssen Gil.

La Pedrera: És un edifici que tot ell sembla una escultura

Park Güell: Originalment el projecte havia de ser una urbanització aristocràtica amb residències unifamiliars encarregada pel comte Güell.

LA PEDRERA I ALGUNS DELS SEUS PROBLEMES

Una de les primeres actuacions per a iniciar l'estudi d'un edifici és documentar-se sobre el propietari del terreny.

En el cas de la Pedrera (edificada entre 1906 i 1910), **el propietari del terreny era Pere Milà Camps**. Els més de 1000 metres van ser adquirits al fabricant Ferré Vidal i estaven situats en el número 2 de Passeig de Gràcia (actualment número 92).

Pere Milà va ser convidat per un amic de la família, **Josep Batlló i Casanovas** que li ensenyà la seva casa (també situada al Passeig de Gràcia) que feia poc havia estat reformada per Antoni Gaudí (ens referim a la **Casa Batlló**).

Des d'un dels seus balcons, Milà li ensenyà al seu amic el terreny que havia adquirit i que estava situat en el límit de l'antic terme municipal de Gràcia.

Després de la visita i d'observar la magnífica façana de la casa del Josep Batlló, en Pere Milà va triar l'**arquitecte Gaudí** amb la idea que fes una cosa semblant però molt més monumental.

Dit això, cal que l'alumne/a faci l'esforç de traslladar-se a l'època en la qual els trets característics de la **burguesia** eren l'opulència i l'ostentació i que **buscaven per a les seves vivendes** quelcom que pogués **demostrar la riquesa de la qual gaudien**.

També cal saber que Pere Milà es va casar amb Roser Segimon, una vídua rica els desitjos de la qual eren viure a l'**avinguda més cosmopolita de l'època**, en una casa que tothom que passés per Passeig de Gràcia pogués admirar la seva bellesa. Tot i això, cal apuntar que encara que Gaudí era un dels arquitectes del moment, Roser Segimon mai va estar contenta amb les idees de l'arquitecte, fins i tot **la façana de la Casa Milà (La Pedrera) va ser objecte de sàtires**.

preparant els plans corresponents per l'arquitecte D. Antoni Gaudí en la casa que desitja construir en el xanfrà dels carrers de Provença y Passetj de Gracia, tenint de fachada en el primer 43'38 mts, en el xanfrà 19'50 mts, y 21'10 mts en el Passetj de Gracia a T. E.

La premsa de l'època va publicar diverses burles com la que un nen li demanava al seu padrí un pastís de Pasqua com aquella casa, o com un possible llogater refusava el pis perquè no podria penjar garlandes en aquell balcó el dia de corpus, mentre que un vianant preguntava si era un garatge de dirigibles.

Amb anècdotes com aquestes, les quals podran ser explicades pel professorat, convindria plantejar als i les alumnes les següents qüestions:

- Si fóssiu ciutadans i ciutadanes d'aquella època, què en pensaríeu de la Casa Milà?
- Què creieu que us agradaria més, arquitectònicament parlant: una façana historicista com les que es podien observar al llarg del Passeig de Gràcia o una façana d'estil més modernista?

Per donar resposta a aquestes preguntes l'alumnat haurà de fer un exercici simulador tot posant-se a la pell dels burgesos que poc a poc foren habitant les vivendes del Passeig de Gràcia.

L'any **1906 Gaudí va firmar els primers plànols** i les obres van durar des d'aquest any fins a finals de desembre de 1910. Però l'execució va tenir molts problemes amb les institucions oficials.

El **1908 l'Ajuntament ordenà la suspensió de les obres** perquè una columna que donava al Passeig ocupava un metre de vorera. L'arquitecte no ho va voler rectificar i amenaçà que si tallaven la columna posarien una inscripció on s'expliqués els motius.

- Existeix encara avui en dia aquesta columna o finalment van fer la rectificació?

Però els **problemes** no s'havien acabat i al cap d'un any i mig l'arquitecte municipal, cap de la Divisió 2a, va excusar-se dient que només eren faltes de caràcter temporal. També sabem pels documents que l'alçada de l'edifici finalment era quatre metres més dels permesos.

Quina era l'alçada permesa per a la construcció d'edificis? Si sabeu que la casa Milà superava en excés quatre metres dels límits establerts, i esbrineu quina alçada té actualment aquesta casa, endevinareu els metres establerts per a la construcció de cases i edificis.

Barcelona *5 Noviembre 1907*

En vista de la precedente denuncia participando que D. *Pedro Milà* no ha dado cumplimiento á la orden de suspensión de las obras consistentes en *levantar varias construcciones en el terrado de la casa que edifica en la calle de Provença, al nº 40* que con fecha *21* de *Octubre* le comunicó esta Alcaldía, habiéndolas continuado después de la notificación del expresado decreto, ordénese de nuevo al citado D. *Pedro Milà* que dentro del improrrogable plazo de veinticuatro horas suspenda las obras referidas, previéndole que de no verificarlo dentro de dicho término, se hará efectivo el apercibimiento relativo á la remisión del tanto de culpa á los Tribunales de Justicia contenido en la anterior orden de suspensión; trasladándose este decreto al Señor Comandante de la Guardia Municipal á fin de que disponga que los guardias que se hallen de servicio en el punto donde se lleva á cabo la obra objeto de la presente orden de suspensión, presten su auxilio al objeto de que sea cumplimentado el presente decreto.

El Alcalde Constitucional Presidente, *And.*

M. Gayret

D'altra banda, els problemes continuaven. L'arquitecte havia dissenyat per a la façana una escultura de la Verge del Rosari, en honor a la dona de Pere Milà, i també perquè **la Verge del Rosari** com era **plena de Gràcia simbolitzava** la protecció del Passeig de Gràcia.

Finalment la figura no s'hi col·locà, potser perquè després de la crema de convents i esglésies succeïda al llarg de la Setmana Tràgica, Pere Milà i Roser Segimon van creure que era una imprudència col·locar l'escultura de caire tan religiós a la façana. També es creu que el matrimoni (sobretot Roser que ja no estava d'acord amb molts detalls de la casa) no estava content amb l'escultura.

- Creieu que aquests foren els motius reals per a no col·locar la Verge del Rosari a la façana de la casa Milà?
- Hi és o no aquesta imatge religiosa a la façana de l'edifici? Esbrineu-ho!

Però la Pedrera, un dels edificis residencials més cabdals de l'època, conté altres detalls de gran bellesa. L'empremta de Gaudí es pot trobar tant a l'estructura de la casa Milà com a els nombrosos detalls de les zones interiors que van ser dissenyats per artesans.

La façana és una harmoniosa **massa de pedra** ondulant sense línies rectes on també el **ferro forjat** és present en els balcons i les baranes dels quals imiten formes vegetals. D'aquesta façana sorprèn el fet que estigui constituïda per **ritmes ondulants** que fan que destaquï el material de pedra, de la mateixa manera que també van sorprendre les **innovadores solucions** com foren l'estructura que serveix de **garatge** que es troba en el soterrani, en el qual hi ha unes rampes per a baixar els cotxes i des d'allà uns **ascensors** que puguen directament als pisos, la distribució en planta lliure de diferents pisos que servien d'habitatges, a més del terrat que incorpora molts **elements significatius de fantasia exorbitant**, com són les xemeneies amb formes que recorden guerrers.

A més a més, la casa consta de:

- Semisoterrani
- Planta a nivell de Passeig
- 4 pisos més per lloguer
- Golfes
- Terrassa

En atención á que no ha dado V. cumplimiento á la orden de suspensión dictada por esta Alcaldía y que con fecha *28 del pasado Octubre* le fué comunicada relativa á las obras consistentes en *levantar varias construcciones en el terrado de la casa que edifica en la calle de Provença en el plano al Paseo de Gracia,*

Després d'aquesta petita descripció, proposem un seguit de preguntes per a que el professor plantegi als alumnes amb l'objectiu que adquireixin un **coneixement històric-artístic**:

- Si tenim en compte que la casa Milà disposava de garatge, què en podem deduir? Pensa en quina zona de la ciutat es troba ubicada i quin tipus de ciutadans vivien al Passeig de Gràcia.
- De quina manera els veïns i veïnes de la casa podien accedir al seu pis? Hi havia dues opcions, saps quines? Eren totes dues opcions comunes a la resta d'edificis dels diferents barris de la ciutat de Barcelona? Per què?
- Si us fixeu en el terrat de la casa sobresurten alguns elements decoratius i funcionals. Quins podeu identificar? Quines figures veieu representades o intuïu? De quins materials estan fetes?

Pauta concreta de treball

Segons les ordenances municipals de principis de segle XX, les construccions dels edificis de la ciutat de Barcelona havien de cenyir-se a les pautes arquitectòniques i urbanístiques que aquestes dictaven, com per exemple, no superar l'alçada màxima acordada en aquestes ordenances (text amb la normativa municipal a la qual s'havia de sotmetre qui volgués edificar). En cas que el propietari de l'edifici o el seu arquitecte volgués fer noves obres i/o modificacions en els edificis ja construïts, que no fossin contemplades en les ordenances, era necessari demanar un permís de construcció d'obra. Però, com ja s'ha comentat anteriorment, sembla ser que **Pere Milà no va complir la llei i va arribar a infringir algun dels articles descrits en les ordenances municipals**, i per això fou denunciat pel *Cuerpo especial de Inspección del Ayuntamiento Constitucional de Barcelona*.

De tot això n'ha quedat constància en documents originals de l'època, per això seria interessant que els i les alumnes fessin una lectura dels **documents nº 20, 21, 22 i 23** per després extreure i analitzar la informació que contenen, de manera que l'alumnat podrà comprovar la realitat dels fets del moment. A mode d'anàlisi general d'aquests documents, ja que es tracten de denúncies per incompliment de les ordenances municipals, es podrien intentar respondre les següents preguntes per a cada un d'ells:

- A qui va dirigida la denúncia? doc. nº20,21,22
- Qui o quina institució fa la denúncia? doc. nº20,21,22
- Quin és el motiu de la denúncia?doc. nº20,21,22
- Què se li comunica al denunciat?doc. nº20,21,22
- Quin article és l'infringit per l'arquitecte denunciat?doc. nº20,21,22

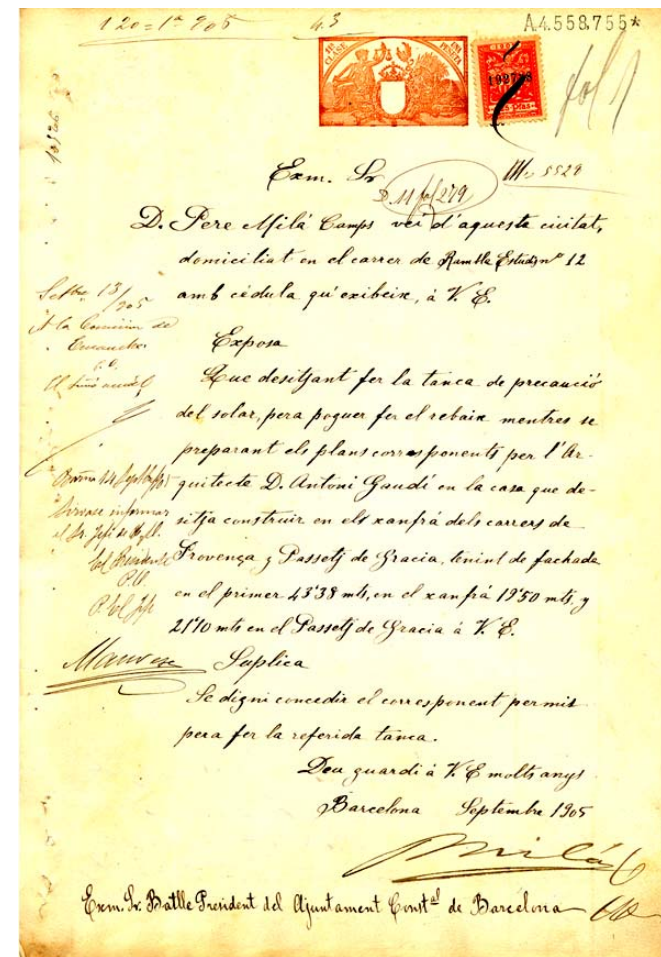
Però el més curiós d'aquests documents són les personalitats destacades que es citen, així com la ubicació de certs edificis en construcció, els quals avui dia han esdevingut un emblema del modernisme i de la ciutat de Barcelona. Per això caldrà que els i les alumnes, a més a més dels documents anteriorment treballats (20,21,22 i 23), utilitzin els **documents 24 i 25**.

Llavors serà el moment d'esbrinar qüestions com qui és el propietari i l'arquitecte que es citen en els documents (Pere Milà i Antoni Gaudí) i a quina casa s'estan referint si tenim en compte que aquesta està situada al carrer Provença cantonada Passeig de Gràcia (La Pedrera).

Una vegada l'alumnat hagi descobert de quina casa es tracta (Casa Milà – La Pedrera), així com qui era el seu propietari (Pere Milà) i l'arquitecte de la casa (Antoni Gaudí), proposem que se'n faci una visita i una anàlisi detallada de les característiques de l'arquitectura modernista gaudiniana amb els detalls que s'especifiquen a continuació (a determinar i programar pel professorat).

L'alumnat haurà d'identificar elements com:

- Elements de forja
- Riquesa en la decoració
- Detallisme de la decoració amb elements naturals
- Predomini línia ondulada sobre recta (línia corba, línia sinuosa)
- Figures femenines
- Gust per l'asimetria
- Materials com el totxo, la ceràmica, la forja, el mosaic, vidrieres, marqueteria
- Nous materials com el ferro o elements prefabricats

Una vegada analitzada la Pedrera, el professor explicarà que arran de l'exposició celebrada el 1990 denominada com **El Quadrat d'Or**, es va "batejar" d'aquesta manera el territori quadrat que comprén entre la zona de la Diagonal, el **Passeig de Sant Joan** i el **carrer de Balmes**. S'anomenà d'aquesta manera per la riquesa dels habitatges modernistes que el conformaven. Tot el quadrat d'or és visitable i la millor manera d'aconseguir que els i les alumnes s'hi acostin és que facin una petita ruta tot mirant les cases, xamfrans, i tots els detalls típicament modernistes de la ciutat de Barcelona.

L'itinerari recomanat s'iniciarà a Plaça Catalunya on els i les alumnes s'adonaran que un cop enderrocades les muralles, el lloc que ocupa la Plaça Catalunya era un camp obert on s'instal·laven diversos establiments com teatres, circs...

En aquell moment aquest punt era d'extrema importància ja que es convertí en punt d'unió entre la ciutat antiga i vella i l'Eixample del Passeig de Gràcia.

Les cases més representatives que recomanem visitar en aquest itinerari són les següents:

Casa Pascual i Pons Passeig de Gràcia 2-4
Enric Sagnier i Villavecchia (1890-91)

Casa Lleó Morera: Passeig de Gràcia 35
Lluís Domenech i Montaner (1902 i 1906)

Casa Amatller: Passeig de Gràcia 41
Josep Puig i Cadafalch (1898-1900)

Casa Batlló: Passeig de Gràcia 43
Antoni Gaudí (1904)

La Casa Milà o La Pedrera: Passeig de Gràcia 92
Antoni Gaudí (1905-1910)

Per a l'execució d'aquest itinerari, serà atorgat a cada alumne/a la funció de fotografiar detalls tals com:

- Galeries	- Bancs
- Tribunes	- Balcons
- Mosaics	- Reixes
- Escultures	- Inscripcions
- Marqueteria	- Motius vegetals
- Fanals	- Vestíbuls

Després, una vegada l'alumnat arribi a l'aula, haurà d'ensenyar les fotografies i comentar-les, per després contrastar-les amb les dels seus companys. Per acabar es proposa elaborar un mural, en el qual es penjarien les fotografies, per tal de fer un recull de tots aquells detalls modernistes trobats en les façanes d'algunes cases de la ciutat de Barcelona.

Com a itinerari complementari a l'exposat en aquesta activitat, es proposa que l'alumne/a visiti la pàgina web: www.lapedreraeducacio.org

5. EL G.A.T.P.A.C.

La transformació urbanística del racionalisme

Al 1923 s'obre un període dominat per la dictadura de Primo de Ribera, recolzat per la burgesia, i on va proliferar el moment de l'edificació de la majoria dels passatges de l'Eixample. També va ser l'època en que es van estendre el grup de les cases barates i de les cooperatives de treballadors.

Amb la proclamació de la **República (1931)** s'inicia un **nou període per a l'arquitectura catalana**, amb un concepte de ciutat evolucionat.

De la mateixa manera que a totes les grans ciutats europees d'inicis de segle XX, existia un problema amb l'habitatge. Barcelona, com altres capitals, tenia una necessitat d'expansió ja que des d'inicis de segle, la gran emigració massiva del camp a la ciutat, entre altres factors, havia produït un increment massiu de la població. En realitat, les trames urbanes resultaven incapaces d'absorbir l'increment de població i la necessitat d'actuacions dels diferents barris acabaren marcant la història de la Barcelona del moment.

Dins d'aquest context, l'any **1930**, va néixer un grup que va realitzar importants tasques relacionades amb l'arquitectura racionalista: el **G.A.T.P.A.C. o G.A.T.C.P.A.C.** ("**Grup d'Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània**"), però va desaparèixer com a conseqüència de la Guerra al 1937.

Des dels seus inicis es va formar com un grup amb la **voluntat de renovació de l'arquitectura** i amb l'intent de generalitzar **l'arquitectura racionalista** que s'estenia per Europa. Dins dels ideals del grup es trobava la lluita per al trencament de qualsevol formalisme a la vegada que un seguiment de la tendència expressionista.

les 7 de la tarda, al Saló de
t, el **G. A. T. C. P. A. C.**
per mitjà de un dels seus

les 7 de la tarda,
at **G.A.T.C.P.A.C.**
Arrec d'un dels

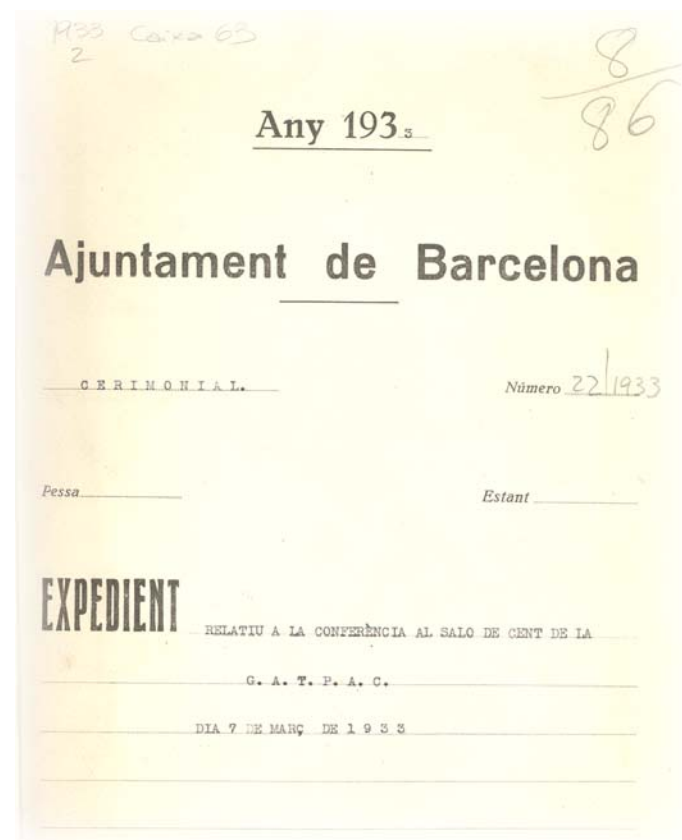
Durant el temps de **La República** (1931-39), el govern autònom de la Generalitat va prendre, com a mesura progressista, el camí de l'arquitectura moderna. Gràcies a aquesta situació política i econòmica es van arribar a formar la **major part de les obres del G.A.T.P.A.C.**

Però el **moviment** d'aquest grup va ser i ha estat **molt poc divulgat** degut a la situació política i cultural de Catalunya després de la Guerra Civil, ja que la crisi de postguerra va optar pel desprestigi del moviment modern.

El gruix de les primeres realitzacions és gairebé contemporani de les obres europees de la primera generació racionalista; a més el G.A.T.P.A.C. és segurament el grup que en menys anys va realitzar una major quantitat d'arquitectura racionalista a Europa. D'aquesta manera, Catalunya va conformar amb rapidesa un extens conjunt d'arquitectura racionalista. En pocs anys va posar-se al cap de les realitzacions europees però aquesta interessant aportació es va veure trencada per la guerra.

Concretament, l'obra realitzada i més coneguda del G.A.T.P.A.C. és el **Pla de la Diagonal** (amb una voluntat d'un urbanisme modern), la **ciutat de Repòs de Castelldefels**⁴, el "**Pla Macià**" de Barcelona (redactat en col·laboració amb Le Corbusier), el primer bloc de **cases obreres a Sant Andreu**, i totes les conegudes realitzacions d'arquitectes com Sert i Torres, Illescas, Rodríguez Arias, Aizpurúa o Labayen.

Però cal dir que les realitzacions del G.A.T.P.A.C. sempre es van veure recolzades per dues personalitats molt importants com van ser Josep Lluís Sert i Josep Torres Clavé.

El **Pla Macià** una revisió del Pla Cerdà útil per a donar resposta a les necessitats de la ciutat moderna i industrialitzada, proposa resoldre la mancança d'habitatges obrers i la implementació de zones verdes, tenint presents els nous avenços en el transport i les comunicacions (automòbils, avions). En definitiva, el Pla Macià suposa el manifest del **G.A.T.P.A.C.**, que es plasma en alguns edificis, com el Dispensari Antituberculós o la Casa Bloc.

Ajuntament de Barcelona

Dimarts vinent, dia 21, a les 7 de la tarda, al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, el **G. A. T. C. P. A. C.** desenvoluparà una conferència per mitjà de un dels seus arquitectes, sobre el tema **LA CIUTAT DE REPÒS, FUTURA PLATJA DE BARCELONA.** M'és grat de convidar-vos a aquest acte amb la confiança que voldreu honorar-lo amb la vostra assistència.

Barcelona, Març de 1933.

L'Alcalde President
Dr. Jaume Agudó

Per últim, entre les activitats del grup, trobem la seva participació en la fundació del Sindicat d'Arquitectes de Catalunya i l'edició de la revista «A.C.» (de 1931 a 1937), divulgant les teories funcionalistes de Le Corbusier i de Gropius i que també parlava dels moviments avantguardistes en les arts plàstiques i en l'arquitectura.

Entre les **propostes del G.A.T.P.A.C.** es trobava la negativa a tractar com a un problema greu la ubicació de l'habitatge obrer i la seva voluntat era la d'investigar la manera d'oferir uns habitatges amb uns bons serveis i equipaments (com la ventilació o l'asolellament) per a tota classe social.

A la vegada també van investigar sobre solucions de les zones ja construïdes. Així doncs, la revista A.C. (Documentos de Actividad Contemporánea) fou una de les mostres de la vitalitat creadora de Catalunya en els anys 30.

⁴ Els primers estudis respecte a la **ciutat de Repòs de Castelldefels** daten de 1931. L'any 1933 es celebrà una conferència a càrrec dels arquitectes del G.A.T.P.A.C. per a explicar les novetats relacionades.

L'any 1934 es crea la Unió Cooperativa per a la construcció de la ciutat de Repòs. El resultat és sorprenent i amb la construcció de la ciutat es fan realitat un seguit d'aportacions polítiques i social aplicades a l'urbanisme anticipades pel seu temps.

Pauta concreta de treball

Per tal que l'alumnat tingui constància de l'existència i de l'activitat desenvolupada pel G.A.T.P.A.C. convindria que aquest es llegís els **documents nº 26,27,28**, on es podrà comprovar alguna de les activitats del grup com la conferència La ciutat de repòs, futura platja de Barcelona.

També caldria que l'alumne, fes una recerca d'aquest moviment utilitzant totes aquelles fonts que els siguin necessàries, tant primàries com secundàries.

Una vegada els i les alumnes ja estiguin informats de tot allò relacionat amb el G.A.T.P.A.C. proposem que ells mateixos **elaborin una revista d'activitats contemporànies** tal i com ho va fer el G.A.T.P.A.C. durant vuit anys (1931-1937). El temes dels documents d'aquesta nova revista seran totalment lliures, basant-se en els interessos i curiositats dels alumnes, però intentant seguir el mateix caràcter i esperit avantgardista i de renovació del G.A.T.P.A.C.

Per a l'elaboració d'aquesta revista no només hauran de preocupar-se per escriure el seu contingut, sinó que també hauran de prendre decisions entorn al seu disseny (tant de la portada com del seu interior), la seva maquetació, impressió i període de publicació, entre d'altres aspectes. Seria interessant que l'alumnat busqués exemplars de revistes similars de l'època i que les examinessin.

En relació a aquest moviment de renovació i progrés de l'arquitectura catalana, es proposa visitar algunes de les vivendes que s'inscriuen dins el disseny promogut pel G.A.T.P.A.C., com per exemple la **Casa Bloc** al carrer Torres i Bages a Sant Andreu (anys 20), dels arquitectes Josep Torres Clavé, Josep Lluís Sert i J. B. Subirana, o el **Dispensari Central Antituberculós** al carrer Torres Amat.

Que pel dia 21 del mes en curs a les 7 de la tarda,
sigui cedit el Saló de Cent a l'entitat G.A.T.C.P.A.C.
per a celebrar-hi una conferència a càrrec d'un dels
seus arquitectes que es desenvoluparà sobre el tema La
Ciutat de repòs, futura platja de Barcelona.

6. Les barraques de Barcelona l'any 1957

El fenomen del barraquisme va sorgir com a conseqüència de la **gran onada d'immigració** provinent de Múrcia i Andalusia. La gran majoria dels immigrants provenien del camp, que l'havien abandonat amb l'esperança de trobar una vida millor. Aquestes onades de persones eren molt difícils de reorganitzar i aquest fet provocava una **demanda d'habitatge que la Barcelona del moment no estava preparada per assumir**. Com que es tractava de gent de molts pocs recursos van trobar la solució en erigir amb les seves pròpies mans habitatges de recursos limitats. Un dels espais més atractius per a la gent va ser el de can **Tunis o Casa Antúnez**, de la mateixa manera que el de la **zona de la Mar Bella**.

El barri de Can Tunis és el barri de la Zona Franca que va arribar a donar nom a la resta de barris (com el de les **Cases Barates**, el Port o el Polvorí). Situat a la cara de Montjuïc que mira al riu Llobregat, inicialment era un barri on hi havia conreus i on hi vivien pagesos que se'n ciudaven. **Al llarg dels anys quaranta i els cinquanta començaren a estendre's aquests tipus d'habitatges** construïts amb les seves pròpies mans.

El **problema** va arribar a estendre's de tal manera que diversos sectors de la ciutat, com per exemple el representat pel Bisbe de la Diòcesi, creien que es podia arribar a provocar un greu fenomen de tipus social i que podia existir la possibilitat que es provoqués una **ona migratòria incontenible per a la ciutat de Barcelona**.

Es buscaren mesures que regulessin la situació, tancant les possibilitats que els immigrants consideressin que dels quatre factors bàsics per sobreviure com són l'aliment, el transport, el vestit i l'habitatge, donessin per fet que l'últim el tenien solucionat al venir a Barcelona amb la construcció de les barraques.

Realment, als **anys cinquanta**, la **població immigrant que s'ubicava a les barraques proliferava** fins que va arribar un moment en què es van començar a estendre des de la perifèria de la ciutat fins a als barris centrals. La veritat és que el problema era considerat consubstancial a les grans ciutats, però era una situació que les autoritats consideraven que no es podia contenir i volien solucionar-la.

La població que habitava les barraques vivia amb unes **condicions higièniques pèssimes** i els habitants eren titllats de cometre "*inmoralidades de todo orden, promiscuidad de sexos y demás males*"⁵.

Finalment, l'anomenat "**Patronato de la habitación de Barcelona**" va decidir demoldre més de mil barraques. Sabem per les dades que ens ofereix la *Memòria* de 1949 que el mes de gener del mateix any en total el número de barraques era de 5.577 essent unes xifres alarmants les dels districtes II i X (Can Tunis i la zona de la Mar Bella respectivament). A continuació podem veure les dades d'aquests dos districtes i observar les xifres tan proclius:

<u>Districtes Municipals</u>	<u>Barraques</u>	<u>Famílies</u>	<u>Habitants</u>
I.....	189	304	1.451
Refugiados en casas ruinosas del Distrito	16	135	656
II.....	2.034	2.045	8.971
III.....	486	486	2.293
VII.....	477	496	2.293
VIII.....	213	213	911
IX.....	669	581	2.593
X.....	1.493	1.448	6.913

⁵ El problema de las barracas. Capítulo II

Finalment, a mitjans dels anys cinquanta, tot i les reivindicacions per part dels habitants, les barraques van començar a desaparèixer per noves edificacions. Davant la necessitat d'oferir habitatges dignes, finalment s'expropiaren els terrenys. (...) Tot i això, a Barcelona encara restarien (i encara hi ha) barris a la perifèria en els que seguien existint barraques.

Pauta concreta de treball

Com a conseqüència de la problemàtica sorgida per la proliferació de construcció de barraques, el mes de gener de 1949 es presentà una **memòria** per part del “**Ilustre teniente de alcalde presidente de la ponencia de urbanización y reconstrucción y consejero delegado del instituto municipal de la vivienda**” (D. Carlos Trias Bertran) en la qual es tracta extensament el problema oferint solucions.

Per ser aquest un document molt interessant proposem fer una activitat de *rol-playing* a partir de la seva lectura i anàlisi (**document nº 30**). Degut a la seva llarga extensió convindria que el grup-classe s'organitzés en 5 grups, de manera que cada un d'ells s'adjudiqués un dels capítols de la memòria:

- **Capítulo I:** La vivienda económica en el ámbito municipal
- **Capítulo II:** El problema de las barracas
- **Capítulo III:** Estadística y estabilización
- **Capítulo IV:** Soluciones que se proponen para sustituir las barracas por viviendas económicas.
- **Capítulo V:** Planteamiento económico financiero

Del que es tracta és **que l'alumnat es posi a la pell del tinent alcalde Carlos Trias Bertran** i dels seus col·laboradors, que coneguin i **tractin el problema a fons a partir de les fonts primàries** (com el document nº 30, Memòria que presenta el lltre. Teniente de Alcalde Presidente de la Ponencia d Urbanización y Reconstrucción y Consejero Delegado del Instituto Municipal de la Vivienda), i que facin una exposició oberta en la qual es debati el tema de les barraques i les possibles solucions que ja es plantejaren en el seu moment.

Per això, serà necessari que cada grup llegeixi atentament la informació que conté el seu capítol de la memòria i que després en faci una breu síntesi que haurà de ser exposada seriosament davant la resta dels companys i companyes. Per a les presentacions els i les alumnes podran fer ús de tots els recursos que necessitin (ordinador, projector, diapositives, pissarra blanca amb cavallet) i pensar quina és la millor manera de mostrar la seva informació, per exemple mitjançant esquemes, mapes conceptuals, fotografies, gràfics estadístics, ...

A més a més, l'alumnat comptarà amb la **possibilitat d'utilitzar fotografies de l'època** en les quals es veuen les barraques i les condicions de vida de les famílies que les habitaven (**Documents nº31- 86**).

Una vegada realitzades totes les presentacions, i que per tant quedin totalment descrites les problemàtiques i solucions proposades en referència a la instal·lació de les barraques, s'obrirà un debat conjunt en el qual es discutirà l'aprovació o la negació de les alternatives i solucions plantejades anteriorment, sempre tenint en compte la situació social, econòmica i cultural d'aquells que vingueren i hagueren d'aixecar com van poder, quatre parets i un sostre per viure aixoplugats.

Ja que a l'**Arxiu Municipal Administratiu hi ha un ampli recull de fonts fotogràfiques referents a les barraques**, creiem que seria interessant **fer un estudi històric de l'època i dels fets a través d'uns criteris d'anàlisi de les imatges**. Hem de tenir en compte que aquest tipus de fonts ens poden proporcionar una àmplia i variada informació, indicant aspectes socials, d'indumentària, elements arquitectònics i etnogràfics, de comerç, el transport, etc. importants a tenir en compte.

A continuació mostrem un **sistema general de classificació de fonts històriques gràfiques** que permeti valorar independentment cada una de les fotografies, però que al mateix temps doni la possibilitat de poder interrelacionar tota aquella informació que convingui. És important remarcar a l'alumnat que de tot el llistat d'ítems que s'exposen a continuació, només hauran d'omplir aquells que siguin pertinents a cada fotografia. Dit això, els ítems d'anàlisi són els següents:

- **Autoria** del document
- **Procedència** del document
- **Data** del document
- **Descripció tècnica** de la fotografia:
 - o Original, reproducció (còpia, fotocòpia, ...)
 - o Mesura (en mil·límetres)
 - o Peu de foto
 - o Nom del fotògraf i agència si hi consta
 - o Blanc i negre, colors...
 - o Suport: cartró, paper, cd-rom, ...
 - o Estat de conservació

- **Descripció del contingut** de la fotografia:

- Tema presentat
- Entorn o context geogràfic
 - ▣ Tipologia d'edificis: barraques, cases de camp, habitatges benestants, indústries, ...
 - ▣ Serveis: perruqueries, bugaderies, bars, ...
 - ▣ Arranjament (carrers de sorra o asfaltats) i característiques del carrer (amplada, llargada, ...)
 - ▣ Zones dels habitatges: habitacions, sales, patis, corrals, horts, pous, etc.
 - ▣ Ubicació dels habitatges
 - ▣ Estil arquitectònic
- Personatges que hi apareixen:
 - ▣ Identificació dels personatges
 - ▣ Edat aproximada dels personatges
 - ▣ Gènere dels personatges
 - ▣ Activitat o ofici que desenvolupen
- Indumentària:
 - ▣ El tipus de roba segons la classe social dels personatges
 - ▣ El tipus de roba segons la feina o ofici a realitzar
 - ▣ Vestits de treball/vestits de diari
 - ▣ Vestuari d'home i de dona
 - ▣ Vestits de nens i nenes
 - ▣ Els complements (sabates, corbates, barrets, mocadors, cinturons, ...)
 - ▣ Els cabells (recollits, solts, atuells per a guarnir o tapar)

- Tecnologies que hi apareixen:
 - ▣ Instal·lacions elèctriques
 - ▣ Canalitzacions d'aigua
 - ▣ Vies de tren
 - ▣ Instal·lacions de tramvia
- Sistemes de transport:
 - ▣ Carruatges
 - ▣ Tramvia (tracció animal, vapor o elèctrica)
 - ▣ Bicicleta
 - ▣ Cotxes
- Presència d'animals
 - ▣ Ramaderia
 - ▣ Altres: gats, gossos,

- **Descripció del context:**

- Econòmic
- Social
- Cultural
- Condicions de vida i habitatge
- Aspectes quotidians de la vida dels personatges

- **Anècdotes o comentaris relacionats amb la imatge**

Com a última activitat relacionada amb el barraquisme proposem la **visita de l'antic barri de Can Tunis i La Mar Bella**, per ser aquests dos punts d'alta concentració de barraques en el seu moment. Seria interessant veure què ha quedat d'aleshores, què es pot identificar de les imatges, què hi ha de nou, i què s'ha construït allà on milers de persones vingudes de fora buscaren un racó tranquil per viure.

7. Alternativa al barraquisme: els polígons. Un exemple: Montbau

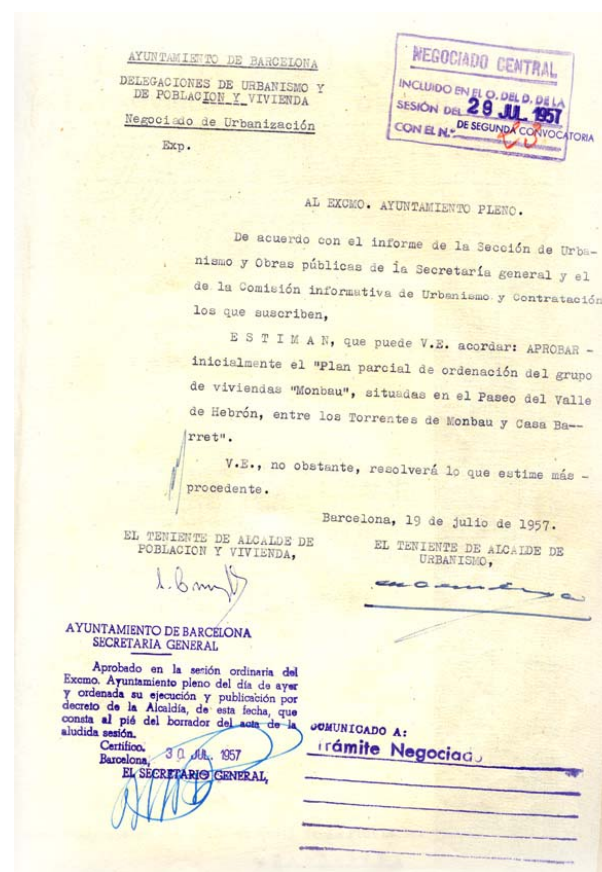
Abans d'edificar-se, els terrenys de Montbau eren turons amb molta vegetació. **Per això, una hipòtesi per la que el terreny es definís amb el nom de Montbau seria perquè Mont** vindria pel fet que el terreny estava situat a la vessant de la muntanya de Collserola i **Bau** perquè significa casa en alemany.

L'altre opció és la de que vingui d'un antic torrent (anomenat **Gombau o Mumbau**) que passava per l'actual carrer Arquitectura.

La qüestió és que a finals dels cinquanta, la ciutat de Barcelona continuava tenint certes **mancances urbanístiques** i és per això que es va **elaborar un pla d'urbanització de terrenys a la zona de Montbau**, ubicada en el Passeig de la Vall d'Hebron, concretament entre el Torrent de Monbau i Casa Barret, a la vall d'Horta.

L'any 1956 el Patronat Municipal de l'Habitatge encarregà el projecte de 1.300 vivendes al grup d'arquitectes X.Subias, G. Giráldez y P.López Iñigo. I va ser el **19 de Juliol de 1957** quan es va presentar el "**Plan parcial de ordenación del grupo de viviendas de Monbau, situadas en el Paseo del Valle Hebrón, entre los Torrentes de Monbau y Casa Barret**", amb l'objectiu d'intentar resoldre l'important problema de l'habitatge que la ciutat de Barcelona patia aleshores.

La construcció del barri, promoguda pel **Patronat Municipal de l'Habitatge**, tenia com a criteri urbanístic el de construir un tipus de blocs de vivendes residencials envoltats per zones verdes.

El projecte es va dividir en dues fases, la primera que agafava des del carrer Arquitectura fins al carrer Poesia, va ser començada l'any **1957** i inaugurada el **1959**. Aquesta fase, promoguda pels **arquitectes P. Lopez, G.Giraldes, Iñigo, X. Subias i Fages**, projectaren les vivendes residencials com blocs de dues plantes. Per a trobar nom als carrers es van fer servir els de personatges culturalment rellevants com ara arquitectes, pintors, escultors o escriptors.

La urbanització de **la segona fase** (des del carrer Poesia fins al carrer Harmonia) es va dur a terme entre els anys **1961 i 1964**. Projectada per **P. López i J. Soteres** aquests eren blocs de quatre pisos situats en un angle de 90 graus. També s'hi van construir blocs de planta quadrada de catorze pisos. En aquesta ocasió el criteri per triar el nom va ser el d'agafar noms d'arts (com arquitectura, escultura, pintura, dansa o poesia)

El primer pla citat es va donar vista pública al **"Boletín Oficial de la Provincia"** (doc.número 87) per tal que fos conegut per la població, disposant a aquesta la possibilitat de presentar reclamacions justificades referents a qualsevol qüestió relativa al mateix Pla. Després d'un mes d'estar exposat a llum pública, el Pla no va rebre cap mena de reclamació, per això es van començar a tramitar les accions necessàries per la seva aprovació.

Pauta concreta de treball

Per tenir constància de totes aquestes dades històriques caldria que l'alumnat es llegís els **documents nº87-94**, per **reconstruir així una part del passat de la ciutat de Barcelona** i, concretament al seu creixement urbanístic. Proposem que l'alumne organitzi els documents per dates (Doc. 88-89-90-91-87-92-94). Un cop fet això, els i les alumnes hauran d'analitzar el contingut i els esdeveniments cronològicament. Amb les fonts primàries podran comprovar com va ser el procés que es va acomplir al llarg de l'any 1957 amb el Plan parcial de ordenación de las viviendas de Montbau.

A continuació, fóra convenient que els i les alumnes investiguessin certes qüestions, les respostes de les quals no es troben en aquest dossier. Caldrà doncs que tots plegats assumeixin el rol d'**investigador històric** i que apliquin aquells recursos i metodologies procedimentals pròpies de la recerca històrica, com per exemple la utilització de les fonts primàries i secundàries o la formulació d'hipòtesis. Alguns dels interrogants interessants a tenir en compte en aquesta recerca històrica serien:

- Tenint en compte el plànol actual de la ciutat de Barcelona, caldria esbrinar on es van ubicar les cases de Montbau.
- Quin fou el tipus d'habitatge que es volia construir.
- Quina va ser l'extensió i superfície afectada pel pla.
- Quin era el tipus de gent a la que anaven destinades aquestes noves vivendes.
- Quins preus es pagaren pels habitatges de Montbau.
- Quines eren les vies de comunicació existent aleshores, entre la zona de la Vall d'Hebron, on es va ubicar el Pla, i el centre de la ciutat.
- Altres zones perifèriques del centre de la ciutat les quals també es van urbanitzar per tal de solucionar el problema de l'habitatge.
- Quin és l'estat urbanístic actual de la zona de Montbau.

8. La Barcelona Olímpica

Fou el **1986** quan es va fer el **nomenament de la ciutat de Barcelona com a seu de la XXV Olimpíada**. Des d'aleshores, la ciutat va començar a experimentar **grans transformacions urbanístiques**, entre les quals podem destacar:

- ▣ Construcció de la Vila Olímpica (a l'antic barri d'Icària)
- ▣ L'anella olímpica de Montjuïc: remodelació de l'estadi i edificació del Palau Sant Jordi
- ▣ Construcció de la ciutat dels Periodistes (Vall d'Hebron)
- ▣ Circuit de les rondes de Barcelona (Nus de la Trinitat i del Llobregat)
- ▣ Altres obres de millora i equipaments per a la ciutat

Així doncs, la celebració dels **Jocs Olímpics de 1992** va significar per a Barcelona una **gran renovació urbana**, centrada especialment en les zones de Montjuïc, Vall d'Hebron, Poblenou i Diagonal-Pedralbes, que marcà un abans i un després en la configuració i morfologia de la ciutat.

Però no només es contemplaren **canvis estructurals**, sinó que les obres realitzades en motiu de les Olimpíades suposaren també una **millora qualitativa en algunes barriades** urbanísticament desestructurades, aïllades i industrialitzades, com per exemple la de **Poblenou**. Aquesta era una zona que des de feia temps es volia potenciar per aconseguir un bon creixement de la ciutat, i fou arrel de la candidatura olímpica de Barcelona, i concretament de la construcció de la Vila Olímpica, que es van poder concretar i dur a terme aquelles idees ja concebudes anys enrera per a l'expansió territorial de la ciutat.

Segons **Oriol Bohigas, Josep M. Martorell, David Mackay i Albert Puigdomènech**, aquestes suposarien grans millores, les més destacades de les quals es resumeixen de la següent manera:

- ▣ Millora de la façana marítima de la ciutat
- ▣ Creació d'un nou barri, millorant la seva comunicació i equipaments
- ▣ Continuació de la trama urbana de la Barcelona moderna (Eixample-Pla Cerdà)

Un altre dels eixos destacats de la Barcelona Olímpica fou la **muntanya de Montjuïc**, on es dugueren a terme obres importants, com la remodelació de l'**Estadi Olímpic de Montjuïc**, inaugurat el 1929 en motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona, i l'anomenada **Anella Olímpica** formada per les piscines Picornell, les piscines de Montjuïc, el camp d'hoquei de Pau Negre i el Palau Sant Jordi, entre d'altres instal·lacions. Aquest últim, va ser construït sobre un antic abocador d'escombriaires emplaçat a la muntanya de Montjuïc per l'arquitecte japonès Arata Izosaki, tenint com a principal funció la de pavelló d'esports, tot i que es va concebre des d'un principi com a espai polivalent en el qual es pogueren dur a terme espectacles de caràcter divers.

Amb motiu d'aquest gran esdeveniment, es construïren **altres instal·lacions noves** a la ciutat de Barcelona com per exemple el Poliesportiu de l'Espanya Industrial, antic complex fabril al barri d'Hostafrancs i fins aleshores antiga empresa tèxtil fundada l'any 1847 per la família Muntades.

Amb tot això, no hi ha dubte que la **celebració dels Jocs Olímpics** i els objectius urbanístics duts a terme relacionats amb aquest gran esdeveniment, suposaren una important transfiguració en la imatge de la ciutat de Barcelona, convertint-la en una **ciutat moderna** i un **centre turístic de primer ordre**.

Pauta concreta de treball

Per a treballar l'última etapa evolutiva urbanística de la ciutat de Barcelona, proposem realitzar un **treball de camp** en el qual els i les alumnes coneguin a fons la realitat de la Barcelona Olímpica.

Si normalment qualsevol activitat didàctica comença per una introducció contextualitzadora del tema a tractar, un posterior desenvolupament del temari, i es finalitza amb una visita, aquesta vegada proposem fer un gir de 180 graus, i començar l'activitat per la cua. És a dir, aquest bloc començarà amb una **visita** per part de l'alumnat a alguna de les **zones construïdes i urbanitzades en motiu de la celebració de les XXV Olimpíades**. Seria convenient que el grup-classe es subdividís, com a mínim, en quatre grups de treball, adjudicant a cadascun d'ells una de les següents visites:

- o Vila Olímpica
- o Estadi de Montjuïc
- o Palau Sant Jordi
- o Ciutat dels Periodistes

Al llarg de la visita seria bo que l'alumnat **prengués nota** de tot allò que observessin i que més els cridés l'atenció en relació amb els canvis urbanístics patits a la ciutat de Barcelona entre el 1986 i el 1992. A més a més, convindria **fotografiar** els espais urbans i els edificis construïts, per tal de poder realitzar posteriorment un treball ben documentat.

Serà aleshores quan els i les alumnes facin **recerca bibliogràfica i/o fotogràfica** entorn la visita realitzada. L'Arxiu de Barcelona ens ofereix documentació interessant referent a la Barcelona pre-Olímpica i Olímpica, però també caldrà tenir en compte la utilització de fonts secundàries, com per exemple revistes especialitzades, llibres monogràfics dels JJ.OO de 1992, l'enciclopèdia, Internet, A més, per ser aquest un esdeveniment bastant actual i proper a l'alumnat seria convenient fer un **recull de fotografies** que els propis alumnes o els pares d'aquests puguin tenir a casa seva referents a la celebració dels Jocs Olímpics de 1992.

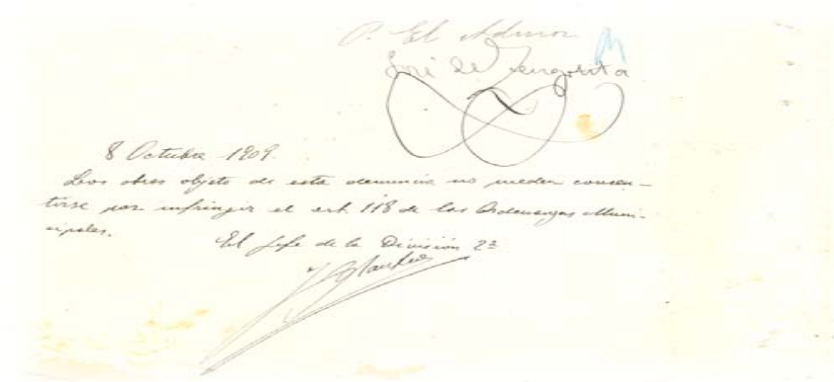
Una vegada ja es tingui tota la informació cercada, seleccionada i treballada profundament, es demanarà a l'alumnat que elabori, a mode de resum, un **informe històric i urbanístic de les transformacions, canvis i construccions** que tingueren lloc a la ciutat de Barcelona des que aquesta es va nomenar seu de les XXV Olimpíades. Tot i que la realització i estructura de l'informe sigui lliure per a cada un dels grups, el professor indicarà als seus alumnes certs aspectes a tenir en compte, com els que es presenten a continuació:

- Contextualització (política, social i econòmica) de la ciutat de Barcelona abans de la celebració de les Olimpíades.
- Urbanització i distribució territorial de la Barcelona pre-olímpica.
- Ubicació actual, dins el plànol de la ciutat de Barcelona, de la zona visitada.
- Què hi havia anteriorment en aquests terrenys. Si eren terres habitades per veïns de la ciutat, què va passar amb aquests?
- Conseqüències de les obres urbanístiques realitzades:
 - o Socials
 - o Econòmiques
 - o Polítiques
 - o Urbanístiques
 - o Altres: publicitat, marketing, turisme,
- Ressò i repercussió després de la celebració dels JJ.OO.
- Estat actual i funcionalitat de la Barcelona Olímpica.

D'aquesta manera sorgiran quatre informes interessants que, conjuntament, esdevindran ser un resum complet i ben documentat de la Barcelona Olímpica.

NOTA: Les propostes presentades en aquest apartat han estat dissenyades sense documentació primària, però entenem que en el moment que l'Arxiu Municipal Administratiu disposi d'aquesta documentació, s'elaboraran noves activitats.

Per finalitzar, després d'aquest llarg recorregut de més d'un segle descobrint el canvis esdevinguts a la ciutat de Barcelona, és el moment d'**elaborar una àmplia i completa cronologia** tenint en compte tot el que s'ha treballat en aquest dossier. Ja es va comentar a les primeres pàgines, que aquesta cronologia final hauria de ser més elaborada que la primera, adjuntant **fotografies i documents** que ajudessin a entendre millor cada una de les etapes evolutives de la ciutat de Barcelona. L'alumnat es centrarà en les etapes aquí treballades, però no descartem la possibilitat que puguin afegir qualsevol altre moment històric rellevant referent a la transformació urbanística d'aquesta ciutat.

Annex 1

ETAPA: L'enderroc de les muralles

DATA/ÈPOCA: 1843-1854

INFORMACIÓ RELLEVANT: Amb l'enderroc de les muralles, símbol d'allò oposat al desenvolupament de la ciutat, es volien solucionar problemes tant higiènics com urbanístics.

IMATGE: document 8

ETAPA: La necessitat de transformació de Barcelona i el Pla Cerdà

DATA/ÈPOCA: 1859-1863

INFORMACIÓ RELLEVANT: Ildefons Cerdà estudia la solució urbanitzadora d'acord amb els problemes socials i urbanitzadors que té com a principi l'ús de carrers paral·lels i perpendiculars i les cantonades axamfranades.

IMATGE: document 12

ETAPA: L'agregació dels pobles del voltant de Barcelona

DATA/ÈPOCA: 1897-1921

INFORMACIÓ RELLEVANT: Amb l'expansió urbanística fruit de l'eixample sorgí la necessitat de l'annexió dels pobles del voltant de Barcelona (Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sants, Sant Andreu del Palomar, Sant Gervasi de Cassoles, Les Corts, Horta, Sarrià) per formar un tot unitari.

IMATGE: document 18

ETAPA: El Modernisme arriba a la ciutat

DATA/ÈPOCA: 1888-1926

INFORMACIÓ RELLEVANT: Les circumstàncies anteriors van portar a la ciutat a un esplendor que arquitectes com Gaudí, Puig i Cadafalch o Domenech i Montaner van saber aprofitar per mostrar amb la seva arquitectura la magnificència del modernisme.

IMATGE: document 24

ETAPA: El G.A.T.P.A.C.

DATA/ÈPOCA: II República

INFORMACIÓ RELLEVANT: Amb la voluntat de renovació de l'arquitectura i amb un intent de generalitzar l'arquitectura racionalista a Catalunya es va formar el Grup d'Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània.

IMATGE: document 26

ETAPA: Les barraques de Barcelona l'any 1957

DATA/ÈPOCA: anys cinquanta

INFORMACIÓ RELLEVANT: Com a conseqüència de la immigració procedent de Murcia i Andalusia es provocà una gran onada de persones la qual va ser difícil d'assimilar per a la ciutat de Barcelona. El problema de l'habitatge es va solucionar amb la construcció de barraques.

IMATGE: document 37

ETAPA: Les noves cases de Montbau

DATA/ÈPOCA: 1957

INFORMACIÓ RELLEVANT: Els terrenys de Montbau eren turons que van ser edificats per solventar mancances urbanístiques amb un tipus de blocs de vivendes residencials envoltats per zones verdes.

IMATGE: document 90

ETAPA: La Barcelona Olímpica

DATA/ÈPOCA: 2002

INFORMACIÓ RELLEVANT: Fou el 1986 quan es va fer el nomenament de la ciutat de Barcelona com a seu de la XXV Olimpíada, i des d'aleshores la ciutat va començar a experimentar grans transformacions urbanístiques.

IMATGE: no hi ha documentació

Annex 2

*No hallo inconveniente en que la comisión nombrada por la especial que entiende en el proyecto de ensanche de esta capital por la puerta de estudios, pueda inspeccionar el terreno y tomar las dimensiones que sea necesarias; para cuyo efecto y á fin de que nos deponga impedimento por los guardias de la muralla se pondrán de acuerdo con el sargento mayor de la Plaza: pero recomiendo á VE se haga ésta operación á la mayor brevedad, por lo urgente que és el que se verifique sin tardanza el trazado de la direccion de las calles y extensión de las manzanas para que no padezca la menor demora la realización de un proyecto que bajo todos los aspectos reclama su pronta ejecución, por las importantes mejoras y utilidades de toda especie que debe producir tanto en beneficio del estado como en aumento de la ésta capital y decoro Publico.
Lo digo á V.E. en contestacion á su atento escrito de 27 de junio último.*

Relació de documents

L'ENDERROC DE LES MURALLES

Document 1 (CIUT1): *Ban municipal on es fa saber la voluntat d'enderrocar les muralles.*

Fons Municipal Contemporani. Governació sèrie A, Expedient 1758 de l'any 1843: Decret de la Junta Suprema per l'enderroc de les muralles i nomenament d'una comissió que hi entengui.

Document 2 (CIUT2): *Acord imprès de la Junta Suprema Provisional de la Província de Barcelona.*

Fons Municipal Contemporani. Governació sèrie A, Expedient 1758 de l'any 1843: Decret de la Junta Suprema per l'enderroc de les muralles i nomenament d'una comissió que hi entengui.

Document 3 (CIUT3): *Decret que estableix les condicions de l'enderroc.*

Fons Municipal Contemporani. Governació sèrie A, Expedient 1758 de l'any 1843: Decret de la Junta Suprema per l'enderroc de les muralles i nomenament d'una comissió que hi entengui.

Document 4 (CIUT4): *Crida als ciutadans per participar en l'enderroc de les muralles.*

Fons Municipal Contemporani. Governació sèrie A, Expedient 1758 de l'any 1843: Decret de la Junta Suprema per l'enderroc de les muralles i nomenament d'una comissió que hi entengui.

Document 5 (CIUT5): *Crida als ciutadans per auxiliar els efectes de l'epidèmia de còlera.*

Fons Municipal Contemporani. Governació sèrie A, Expedient 1758 de l'any 1843: Decret de la Junta Suprema per l'enderroc de les muralles i nomenament d'una comissió que hi entengui.

Document 6 (CIUT6): *Coberta de l'expedient.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 1ª), de l'any 1853: Relatiu a l'Eixample de Barcelona i l'enderroc de les muralles.

Document 7 (CIUT7): *Autorització del Govern Militar.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 1ª), de l'any 1853: Relatiu a l'Eixample de Barcelona i l'enderroc de les muralles.

Document 8 (CIUT8): *Plànol on es perfilen les fortificacions al voltant de 1851 [s/d, s/n].*

Fons Municipal Contemporani. Pla de la Ciutat, , (c – 11) CARPETA 10

LA NECESSITAT DE TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA I EL PLA CERDÀ

Document 9 (CIUT9): *Instància dels propietaris dels solars de les enderrocades muralles, sol·licitant la intervenció de l'Ajuntament en l'enderroc dels fortins.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 10 (CIUT10): *Carta aclaratoria sobre la propietat d'una peça de terra situada extramurs de la ciutat.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 11 (CIUT11): *Reclamació d'un ciutadà.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 12 (CIUT12): *Ofici de l'arquitecte municipal en relació al pressupost dels treballs d'aplanament de terres.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 13 (CIUT13): *Plànol de l'arquitecte Miquel Garriga i Roca del terrenys comprés de la Rambla fins el camí de Ronda, datat el 10 de gener de 1862.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 14 (CIUT14): *Plànol dels terrenys del passeig de Gràcia amb indicació del noms dels propietaris [s/d, s/n].*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

Document 15 (CIUT15): *Coberta de la carpeta que conté els antecedents del Pla econòmic per l'execució de l'Eixample de Barcelona.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques – Eixample-, expedient 1375-AI (peça 9ª) de l'any 1862: Relatiu a l'Eixample de Barcelona.

L'AGREGACIÓ DELS POBLES DELS VOLTANTS DE BARCELONA

Document 16 (CIUT16): *Manifest imprés sol.licitant l'annexió de Sants a Barcelona.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Públiques -Eixample-Vells-, expedient 1432 de l'any 1883: Relatiu a l'agregació a la ciutat de les poblacions immediates a la mateixa.

Document 17 (CIUT17): *Còpia del Reial Decret d'agregació a Barcelona dels pobles de Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sans, Sant Andreu de Palomar, Sant Gervasi de Cassoles i les Corts, de 20 d'abril de 1897.*

Fons Municipal Contemporani. Territori Supramunicipal: Expedients d'agregació i segregació de territori de l'any 1828 al 1901 (c – 38468).

Document 18 (CIUT18): *Coberta de l'expedient que conté la còpia del Reial Decret d'agregació.*

Fons Municipal Contemporani. Territori Supramunicipal: Expedients d'agregació i segregació de territori de l'any 1828 al 1901 (c – 38468).

Document 19 (CIUT19): *Coberta de l'expedient que conté la relació dels expedients i assumptes procedents dels municipis annexionats.*

Fons Municipal Contemporani. Territori Supramunicipal: Expedients d'agregació i segregació de territori de l'any 1828 al 1901 (c – 38468).

EL MODERNISME ARRIBA A LA CIUTAT

Document 20 (CIUT20): *Ordre a Pedro Milá, de suspensió de les obres efectuades sense permís.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

Document 21 (CIUT21): *Notificació a Pedro Milá de l'ordre de suspensió de les obres.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

Document 22 (CIUT22): *Notificació a la Guàrdia Municipal i al Cap dels Porters de l'ordre de suspensió de les obres.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

Document 23 (CIUT23): *Inspecció contra Pedro Milá.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

Document 24 (CIUT24): *Instància de Pere Milà Camp sol·licitant permís per fer la tanca de precaució abans de construir la casa.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

Document 25 (CIUT25): *Informe del Cap de la Secció 3ª proposant la concessió del permís a Pedro Milá.*

Fons Municipal Contemporani. Obres Particulars - Comissió d'Eixample- expedient 10526 de l'any 1905: Permís a Pedro Milá Camps per col·locar una tanca de precaució en un solar que forma xamfrà amb el carrer Provença i el passeig de Gràcia per tal de procedir al rebaix de terres del referit solar.

EL G.A.T.P.A.C.: ENTRE EL MODERNISME I EL RACIONALISME

Document 26 (CIUT26): *Proposta d'aprovació de cessió del Saló de Cent per la conferència del GATCPAC.*

Fons Municipal Contemporani. Actes protocol·làries, expedient 22/1933: Relatiu a la conferència del GATCPAC al Saló de Cent.

Document 27 (CIUT27): *Invitació de l'Alcalde President a la conferència.*

Fons Municipal Contemporani. Actes protocol·làries, expedient 22/1933: Relatiu a la conferència del GATCPAC al Saló de Cent.

Document 28 (CIUT28): *Pressupost de les despeses de l'organització de la conferència.*

Fons Municipal Contemporani. Actes protocol·làries, expedient 22/1933: Relatiu a la conferència del GATCPAC al Saló de Cent.

Document 29 (CIUT29): *Coberta de l'expedient.*

Fons Municipal Contemporani. Actes protocol·làries, expedient 22/1933: Relatiu a la conferència del GATCPAC al Saló de Cent.

LES BARRAQUES DE BARCELONA L'ANY 1957

Document 30 (CIUT30) : *Memòria presentada pel Tinent d'Alcalde President de la Ponència d'Urbanització i Reconstrucció, Conseller Delegat de l'Institut Municipal de l'Habitatge, Carlos Trías Bertran.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 1268 de l'any 1949: Les barraques davant el problema de l'habitatge.

Documents 31 al 86 (CIUT31-86): *Fotografies de barraques ubicades a diferents indrets de Barcelona.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 1268 de l'any 1949: Les barraques davant el problema de l'habitatge.

ALTERNATIVA AL BARRAQUISME: ELS POLÍGONS. UN EXEMPLE: MONTBAU

Document 87 (CIUT87): *Butlletí Oficial de la Província, de 23 de setembre de 1957, on es publica el termini per presentar al·legacions contra el Pla.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau", situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 88 (CIUT88): *Proposta d'aprovació del Pla Parcial.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau", situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 89 (CIUT89): *Informe de la Comissió Informativa d'Urbanisme i Contractació.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau", situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 90 (CIUT90): *Proposta d'aprovació del Pla.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau" , situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 91 (CIUT91): *Passi al Secretari General del Govern Civil de la Província de l'anunci del Pla per publicar al BOP.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau" , situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 92 (CIUT92): *Ordre per procedir a l'audiència pública al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau", en les cases consistorials.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau" , situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 93 (CIUT93): *Observacions presentades per la Companyia General d'Electricitat , SA, al Pla.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau" , situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.

Document 94 (CIUT94): *Proposta per aprovar provisionalment el Pla.*

Fons Municipal Contemporani. Gestió Urbanística, expedient 6645 de l'any 1957: Relatiu al Pla Parcial d'ordenació del Grup d'Habitatges "Monbau" , situats al passeig de la Vall d'Hebrón, entre els torrents de Monbau i Can Barret.